Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 47 (10644) | 1978 чылдың февраль 24, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МОСКВА. Февраль 22. Кремльдиң Съездилер ордузу. Чурукта байырлыг хурал үези. (СЭТА). (Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ СОВЕТ КҮРҮНЕНИҢ УДУРТУКЧУЛАРЫНГА ЮБИЛЕЙ МЕДАЛЬДАРЫН ТЫВЫСКАНЫ

Февраль 22-де Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилей медальдарын эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков оларга байырлыг байдалга тывыскан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев юбилей медалын эш Д. Ф. Устиновка тывыскан.

(СЭТА).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНГЕ

Эш Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Тыва АССР-ниң найысылалының ажылчы чоннарының болгаш Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчыларының төлээлекчилериниң ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралының киржикчилери, бистер алдарлыг болуушкун — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чыл болган оюн таварыштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, Төп Комитеттиң Политбюрозунга, эргим Леонид Ильич Силерниң бодуңарга чүректиң ханызындан чалбыыштыг изиг байырны чедирип тур бис.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң (1977 чыл) шиитпирлериниң болгаш 1978 чылдың планнарын доолдур болгаш ажыр күүседир дээш база бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер болгаш ажылдың шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазының болдурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүң байдалында Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң юбилейин демдеглеп эрттирип турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне тайбың дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай чавырылдырары дээш идепкейлиг болгаш чайгылыш чок политиканы боттандырбышаан, чурттуң камгаланыр күжүн быжыглаарынче, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчы күчүзүн бедидеринче доктаамал кичээнгейни салып турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң Тиилелгезинге, чурттуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын чайгылыш чок боттандырарынга киирген хууда улуг салыышкыныңар дээш Леонид Ильич, Силерни шеригниң дээди ордени — «Тиилелге» орден-биле шаңнааның совет Тываның ажылчы чоннары коммунистерниң алдарлыг партиязы, бистиң улуг социалистиг Төрээн чуртувус дээш канчаар-даа аажок улуг өөрүшкү, чоргаарал-биле уткуп хүлээп алган. Төрээн чурттуң ол бедик шаңналын Силерге тывысканы-биле холбаштыр бистер, байырлыг хуралдың киржикчилери байыр чедирип тур бис, эргим Леонид Ильич. Хөй национальдыг Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш, коммунизм тиилелгезиниң херээ дээш могаг-шылаг чок хөй талалыг ажыл-чорудулгаңарга чогаадыкчы күштүг болгаш чаа-чаа чедиишкиннерни база бодуңарга кадыкшылды күзедивис.

Боттарывыстың бүгү энергиявысты, чогаадыкчы күш-ажылывыстың бүгү күжүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынга болгаш оңгу беш чылдың планнарын, хүлээлгелерин күүседиринге бараалгадырывысты республиканың бүгү ажылчы чоннарының, коммунистериниң болгаш дайынчыларның өмүнээзинден Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге айыткап тур бис.

Ажылчы чоннар төлээлериниң болгаш Кызыл гарнизонунуң дайынчыларының Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралының киржикчилери.

Кызыл хоорай. 1978 чыл, февраль 23.

СОЦИАЛИЗМНИҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Кремльдиң Съездилер ордузунга байырлыг хурал

ССРЭ-ниң алдарлыг Чепсектиг Күштери социализмниң, тайбың болгаш күш-ажыл херээниң камгалалында алдан чылдарда туржуп келген. Оларны Совет эрге-чагырганың эге бажында-ла коммунистерниң партиязы, В. И. Ленин Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаары-биле тургускан, олар төөгүлүг ол хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип келген болгаш күүседип-даа турар.

Бистиң тургузукчу ажылажывысты, социализмниң болгаш коммунизмниң херээн серемчилелдиг болгаш идегелдиг камгалавышаан, тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглап турары дээш Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларын бүгү совет улус алдаржыдып турар. Делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң армиязы бүгү алдан чылдарының дургузунда бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге шынчы хостакчы армия болуп келгенин социалистиг дем каттыштырылгазының улустары, деңнишилгелиг кижи төрелгетен өөрүп четтиривишкин-биле демдеглеп турар.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чылынга холбаштыр февраль 22-де Кремльдиң Съездилер ордузунга Москваның ажылчы чоннар төлээлекчилериниң болгаш найысылал гарнизонунуң дайынчыларының байырлыг хуралы болган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков** оларны чыылганнар диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, коскү совет шериг начальниктер, дайын хоочуннары, эртемденнер, партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери хуралдың президиумунга олурган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалалгазын ёзугаар келген Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад, ол ышкаш Сирияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министри А. Х. Хаддам хуралдың президиумунга олурган.

МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал база президиумга олурган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чылының байырлалынга келген шериг делегациялар: Болгария Улус Республиканың — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң камгалал министри армия генералы Д. Джуров баштадыр, Венгрия Улус Республиканың — ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң камгалал министри генерал-полковник Л. Цинеге баштадыр, Вьетнам Социалистиг Республиканың — ВКП ТК-ның кежигүнү, Кол штабтың начальнигиниң оралакчызы генерал-полковник Чан Ван Ча баштадыр, Герман Демократтыг Республиканың — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң национал камгалал министри армия генералы Г. Гофман баштадыр, Корей Улус-Демократтыг Республиканың — ККП ТК-ның Политкомитединиң кежигүнү, КУДР-ниң Улусчу чепсектиг күштериниң министри армия генералы О Дин У баштадыр, Куба Республиканың — Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Кол штабтың начальниги — Революстуг чепсектиг күштер министриниң бирги оралакчызы дивизия генералы Сенен Касас Регейро баштадыр, Моол Арат Республиканың — МАРН ТК-ның кежигүнү, МАР-ның камгалал министри армия генералы Б. Дорж баштадыр, Польша Улус Республиканың — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң национал камгалал министри армия генералы В. Ярузельский баштадыр, Румыния Социалистиг Республиканың — РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң национал камгалал министри генерал-полковник И. Коман баштадыр, Чехословак Социалистиг Республиканың — ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң национал камгалал министри армия генералы М. Дзур баштадыр, Югославия Социалистиг Федеративтиг Республиканың — ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЮСФР-ниң Улусчу камгалал талазы-биле эвилел секретары армия генералы Н. Любичи баштадыр байырлыг хуралга олурушкан. Найыралчы Финляндияның шериг делегациязы Финляндияның камгалал күштериниң өөредилге болгаш дайынчы белеткел штавының начальниги генерал-лейтенант П. Мултанен баштадыр база хуралга олурган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары **В. В. Гришин** байырлыг хуралды ажыткан.

Совет Эвилелиниң Күрүне гимнизи чаңгыланып үнген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы Совет Эвилелиниң Маршалы **Л. И. Брежневке** эш В. В. Гришин сөс берген. Хуралдың киржикчилери Леонид Ильич Брежневке диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштериниң дайынчыларынга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын эш Л. И. Брежнев номчуурга, залда олурганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

«Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарының камгалалында алдан чыл» деп илеткелди СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы **Д. Ф. Устинов** кылган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Совет Эвилелиниң Маршалы эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын ханы кадурлуушкун-биле дыңнадывыс. Совет дайынчыларның төөгүлүг ачы-хавыязынга болгаш дайынчы ажыл-херээнге бедик үнелелди берген СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Совет Армияга болгаш Шериг-Далай Флодунга байыр чедиришкинин бистиң шуптувустуң өөрүшкүвүстү болгаш чоргааралывысты хайныктырды. Ооң-биле чергелештир бо үнелел дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, Армияның болгаш Флоттуң дайынчы белен чоруун бедидеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын, бистиң Ада-чуртувустуң ыдыктыг кызыгаарларын улам серемчилелдиг камгалаарын биске хүлээндирип турар.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүлелинге, эргим Леонид Ильич, Силерниң бодуңарга күрүнениң камгаланыр аргазын быжыглаар дугайында, Чепсектиг Күштерниң дайынчы күчүзүн бедидер дугайында хүн бүрү аажок улуг сагыш салыышкыны дээш. Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга сорук кииринчиг, чаагай күзелдери дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтирерин чоннээрен көрүңнер.

Совет дайынчылар социалистиг Ада-чуртун камгалаар талазы-биле боттарының хүлээлгезин, кажан кезээде ышкаш, шынчы болгаш төлептиг күүседирлер дээрзин Төрээн партиязынга болгаш чазакка, бүгү улуска бүзүредип тур!

Бистиң чуртувустуң бөгүнгү бүгү амыдыралы чоокта чаагы юбилейлиг Октябрь байырлалдарының хереди-биле чырыткыланган. Ол байырлалдар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тудуп тургускан совет улустуң шылгараңгай чедиишкиннериниң чайынналчак көргүзүү кылдыр каттышкан. Четчип бышкан социализмниң ёзулуг манифестизи ССРЭ-ниң чаа Конституциязы болган. Ында партияның болгаш улустуң 60 чыл дургузунда революсчу чаартыкчы ажыл-чорудулгазының түңнелдери көргүстүнген, коммунистиг тургузуушкуннуң тода перспективазын берген.

Конституцияны бүгү улустуң чугаалажып көргени болгаш хүлээп алганы, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга белеткел болгаш оону байырлааны совет кижилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейиниң чаа күчүлүг кодурлуушкунун болдурган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң алдан чылын байырлаары дээрге шыңында-ла Октябрь байырлаашкынының уламчылалы болур, чүге дээрге бистиң Армиявыстың болгаш Флодувустуң төөгүзү Октябрьның тиилелгезинден, делегейде социализмниң бирги чуртунуң төөгүзүнден чардынмас.

Совет күрүнениң Чепсектиг Күштери алдан чылдар дургузунда улустуң революстуг чаалап алыышкыннарының камгалалынга туржуп, ленинчи партияның улуг херээнге, коммунизмниң херээнге чүткүлдүг болгаш бердингени-биле бараан боор турар.

Бөгүнгү байырлал — ол ёзулуг улусчу байырлал. Ону бистиң калбак делгем Ада-чуртувустуң бүгү черлеринде демдеглеп турар. Бистиң-биле кады ону даштыкыда бистиң өңнүктеривис база демдеглеп турар.

Совет Армияны болгаш Шериг-Далай Флодун тургусканнарны, оларның дайынчы тугтарын чижеглээр чүве чок берге шылгалдаларны эрттир төлептиг тудуп келгеннерни, боттарының күш-ажылы-биле тиилелгени даргыннаанарны, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаанарны болгаш Чепсектиг Күштерниң күчүзүн болгаш дайынчы белен чоруун бөгүн хандырып турарларны, шуптузун байырлалдың бо хүннеринде бүгү чурт алдаржыдып турар.

Бөгүн бис Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге боттарының амы-тынын берген бүгү кижилерниң чырыткылыг тураскаалын алдаржыдып сактып турар бис. Оларның өлүм чок маадырлыг чоруу эрес-дидим, туруштуг, маадырлыг чоруктарның болгаш тиилелгеже чайгылыш чок тура-соруктуң чайынналчак үлегер-чижээ болуп кезээде артар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бүгү кижи төрелгетенниң хөгжүлдезиниң чорудулгазын үндезини-биле өскерткен деп, Д. Ф. Устинов үргүлчүлээн. Ол база чаа үечаданың — делегейниң революстуг чаартылгазының үечадазының эгезин салган. Ооң тиилелгези делегейге бирги социалистиг күрүнени тургускан.

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери — К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин оларның баш удур көргени-биле алырга, кажан ажылчын аңгы эрге-чагырганы чаалап алган соонда, молчүкчү аңгылар анаа удур кадыг-дошкуну-биле удурланып, тиилээн революцияны боой тудар дээш делегей буржуазиязы оралдажыышкыннарны кылыр апаар. Мооң ужурунда бистиң партиявыс, Октябрь тура хаалыышкынынче кирип тура-ла, революсчу чепсектиг күштерниң чүгле пролетариаттың эрге-чагырганы эжелеп алырынга эвес, харын ооң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга баш удур белеткээн.

Ынчангаш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак 1918 чылдың февральда улусту социалистиг Ада-чурттуң камгалалынга туржуруунче кыйгырарга, муң-муң ажылчыннар болгаш тараачыннар Кызыл Армияның хүрээлелинче кирген. Ооң үндезини улустуң армиязы, социалистиг хевириниң армиязы кылдыр ыңчаар салдынган.

Кадыг-дошкун ол чылдарда партияның удуртулгазы-биле талантылыг полководчуларның болгаш политиктиг ажылдакчыларның кайгамчыктыг бөлүү өзүп келген. Оларның аразынга — С. М. Буденный, К. Е. Ворошилов, С. М. Киров, В. В. Куйбышев, М. Н. Тухачевский, Н. В. Фрунзе болгаш алдаржаан өске-даа хөй командирлер болгаш комиссарлар турган. Хамааты дайынның одунга чаа хевириниң армиязының организастыг хевири быжыккан, совет шериг эртеминиң болгаш шериг урап аргазының үндезини салдынган, бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы чаңчылдары төрүттүнген.

Делегей империализминге удур бирги тулчуушкун тиилеп алдынган. Совет улус бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг сорулгаларны шиитпирлээринче — чаа ниитилелди, ажылчы чоннарның болгаш ажылчы чоннарга ниитилелди тургузарынче кирер арганы алган. Ол сорулганы күүседир дээш демиселге улус массаларының чогаадыкчы генииязы болгаш хосталган күш-ажылдың эгээртинмес аргалары бүрүн долузу-биле илереп үнген.

Бүгү чурт-биле кады Кызыл Армия база өзүп, быжыгып турган. Социализм тургузуушкунунуң чедиишкиннеринге үндезилээш, ооң үндезини эде организастаашкыны болгаш техниктиг эде чепсеглелииишкини боттанып турган. Дайынчыларның ниити билииниң деңнели, дайынчы болгаш политиктиг белеткели өзүп турган. Шериг кадрларын өөредири сайзыраңгайжаан. Совет шериг эртеми болгаш шериг урап аргазы улам ыңай хөгжээн. Ол бүгү болза Чепсектиг Күштерниң дайынчы күчүзүн дыка бедидер арганы берген.

(Уламчызы 2-ги арында).

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Дүүн республиканың хөгжүм-шии театрынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң алдарлыг 60 чыл оюнга тураскааткан хоорайның байырлыг хуралы болган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** эге сөзү-биле ажыткан. Совет Чепсектиг Күштерниң юбилейин магалыг үеде демдеглеп турар-дыр деп ол чугаалаан. Совет улус болгаш ооң алдарлыг дайынчылары Улуг Октябрьның 60 чыл оюнуң база ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының чылында чедип алган чедиишкиннерни быжыглап база көвүдедиишаан, партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазында тодаргайлаан сорулгаларны канчаар-даа аажок улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң байдалында чедиишкинниг боттандырып турар.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары бүгү совет кижилер ышкаш, Армияның база Флоттуң 60 чыл юбилейин СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын, оңгу беш чылдың планын, республиканың улус ажыл-агыйын база культуразын улам ыңай хөгжүдериниң планын боттандырарынче угланган эрес-шудургу күш-ажылы-биле уткуп турар.

Социалистиг Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш эрес-дидим демисешкен Совет Армия Европаның болгаш Азияның улустарын фашистиг эжелелден хостаарынга шиитпирлиг салыышкынны киирген. Төрээн чурт дээш демиселге Совет Эвилелиниң миллион-миллион оолдар, кыстары амы-тынын берген. Г. Ч. Ширшин ол дугайын чугаалааш:

— Ада-чурттуң Улуг дайынынга өлген маадырларның тураскаалын бир минутада сактып ёзулаалыңар, эштер — дээн. (Залга органнар шуптузу бут кырынга туруп келген).

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң, бүгү совет улустуң доктаамал сагыш салыышкынының ачызында бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы күчүзү улам өзүп, дайынчыларывыстың политиктиг болгаш шериг белеткели бедип турар деп Г. Ч. Ширшин уламчылаан.

Коммунистиг партияны болгаш ооң Төп Комитедин долгандыр сырый каттышкан ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери хөй национальдыг Төрээн чуртунуң тайбың күш-ажылын бүзүрелдиг камгалап турарын онзалап демдеглээш, Г. Ч. Ширшин Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чылының байырлалы-биле холбаштыр Чепсектиг Күштерниң дайынчыларынга болгаш хоочуннарынга, республиканың бүгү ажылчы чоннарынга, байырлыг хуралдың киржикчилеринге СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден байыр чедирген.

Байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы Совет Эвилелиниң Маршалы эш Леонид Ильич Брежнев баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын, ооң киржикчилери бедик көдүрлүүшкүннүг соңгаан.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чыл оюнуң дугайында илеткелди республиканың шериг комиссары **М. В. Котелевский** кылган.

Байырлыг хуралга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, № 1 АТБ-ның чолаачызы **М. Ф. Демин**, Кызылдың башкы институдунда ВЛКСМ комитединиң секретары **Т. Б. Оюн** чүве чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-га, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Хурал соонда улуг концерт болган.

* * *

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылынга тураскааткан хуралдар республиканың бүгү районнарынга болгаш чурттакчылыг черлеринге болуп эрткен.

* * *

Дүүн найысылал Кызылга ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чыл оюн таварыштыр кызыл партизаннарның хөөрүнге болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш амы-тынын берген дайынчыларга тураскаалга чечектер салырының ёзулалдары болган. СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хоорkомунуң бюро кежигүннери, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң, албан организация черлериниң база Кызыл гарнизонунуң дайынчыларының төлээлекчилери ол тураскаалдарга боодал чечектерни салган.

В. И. Ленинге тураскаалдың баарынга чечектерни салган. Ооң соонда гарнизонунуң дайынчылары тураскаал чаны-биле ёзулап эрткен.

СОЦИАЛИЗМНИҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

(Эгези 1-ги арында).

Ынчалза-даа төөгү биске кончут эвээш тайбың үени бергени – харааданчыг болган. Чурттуң камгалалын быжыглаарынга төлевилээн чүүлдер бурун күүсеттинип четтикпээн. Ынчалза-даа дайын мурнунуң ол чылдарында бистиң келир тиилелгевистиң фундаментизин салдынган турган. Ынчан, дайын эгелээнде, ол фундаментиниң быжыынга бүгү делегей бүзүрээн.

Дайын Совет күрүнеге болган ооң Чепсектиг Күштеринге, бүгү совет улуска эң улуг шылгалда болган. Бис ол дайынны күзелээн болгаш дайын болбазын дээш бүгү чүүлдерни кылган бис, ынчалза-даа ону биске дөгеп келген. Фашистиг Германияның оор ёзу-биле халдааны совет улустуң тайбың күш-ажылын ара соксаткан. Төрээн чуртту, социалистиг чаалап алышкыннарны чепсектиг камгалаарының сорулгазы чурттуң мурнунга аажок чидиг-биле база катап тургустунуп келген.

Хамааты дайынның чылдарында ышкаш, бодунуң Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш совет улустуң демиселин коммунистерниң шылгаттынган партиязы база катап баштап кирген. Политиктиг, экономиктиг болгаш дайынчы удуртулганың чаңгыс аайының эргежок чугулазының дугайында фронтунуң болгаш тылдың сорулгаларының чарылбазының дугайында ленинчи чагыгларны хажык чок эдербишаан, армияны болгаш улусту партия чаңгыс аай кылдыр каттыштырган. Фашистиг эжелекчилерге удур дайын ёзулуг-ла Ада-чурт дайыны болу берген. Партияның «Бүгү чүвени фронтуга, бүгү чүвени тиилелгеге!» деп лозуңунуң адаа-биле чурт чаңгыс аай күчүлүг дайынчы лагерь кылдыр хуулган. Дайзынны ойтур болгаш чылча шаварынга бүгү күштерни мобилизастаары-биле Күрүнениң Камгалал Комитеди тургускан, ооң даргазынга И. В. Сталин томуйлаткан.

Тиилелгени чедип алырынга кол рольду ойнаан чүүлдер: фронтуну бүгү эргежок чугула чүүлдер-биле хандырарынга чурттуң экономиказының дүргени өзүп турган аргалары, Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчы күчү-шыдалы, совет кижилерниң мораль-политиктиг сырый каттыжылгазы, коммунизмниң идеяларынга оларның кызыгаар чок бердингени, бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга өшпес ынакшылы, дайынчы болгаш күш-ажылчы массалыг маадырлыг чоруктар болган. «...Совет улус дайынның кадыг-дошкун шылгалдазын алдарлыы-биле тудуп шыдаан—деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.—Дайзын чылча шаптырган, аштырган. Бистиң кайгамчык улузувус, маадыр улус, күчүлүг улус алдар-биле шыптынган ленинчи тукту, Улуг Октябрьның тугун планетаның кырынга бедик-биле көдүрүп үндүрген болгаш дайын чылдарының одун өттүр тиилелгениг тудуп келген...»

Бөгүн, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 60 чылын байырлап тура, дайынның аажок аар уржуктарын боттарының эктинге чүктеп эрттирген кижилерге бистиң чуртувус ханы хүндүткелдиң ёзулалын бараалгадып турар.

Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң чаалап алган алдары кажан-даа элептиптес. Харын-на олар капиталистиг делегейде эң-не күштүг-күчүлүг шериглиг турган фашистиг Германияның аг-шериинин бир дугаар доктааткан болгаш агрессияның улам ындай хөрлээрин доза туруп, моондактаан. Харын-на олар гитлержи аг-шеригниң кол күштерин узуткаан, япон дайынзырактарны чылча шапкан, ниити делегей дайынынга тиилелгени чедип алырынга шиитпирлиг рольду ойнаан. Харын-на олар Европаның болгаш Азияның дыка хөй улустарын даштыкы эжелекчилерден хосташ, бодунуң интернационалдыг хүлээлгезин төлептиг-биле күүсеткен.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң чорутканы стратегтиг кайгамчык улуг дыка хөй операциялары дайынчы төөгүзүнге шериг уран-мергежилдиң көскү үлегер-чижээ болуп кирген. Оларны ажылдап кылганы болгаш амыдыралга боттандырганы Г. К. Жуков, А. М. Василевский, И. Х. Баграмян, Н. Э. Ватутин, Л. А. Говоров, А. Г. Головко, А. И. Еременко, И. С. Конев, Н. Г. Кузнецов, Р. Я. Малиновский, К. А. Мерецков, К. С. Москаленко, Ф. С. Октябрьский, И. Е. Петров, К. К. Рокоссовский, Ф. И. Толбухин, И. Д. Черняховский, В. И. Чуйков болгаш өске-даа талантылыг полководецуларның болгаш шериг начальниктерниң аттары-биле холбашкан.

Дайын үезинде политиктиг ажылдакчылар совет шериглерниң сорук кирикчилери болгаш идейлиг дайынчылар болуп турганнар. Олар дайынчыларны идея талазы-биле чепсеглеп, Төрээн чуртка ынакшылдың чаагай сеткилин быжыглап, тиилелгеге бүзүрелди кирип, маадырлыг чоруктарже хөй-ааҗын көдүрүп турганнар. Оларның кол чепсээ болза изиг чүткүлдүг партийжи сөс болгаш тулчуушкунга хууда үлегер-чижек болуп турган.

Партия Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар ТК кежигүннерин, обком секретарьларын болгаш партияның өске-даа организакчы болгаш масса-политиктиг ажылга улуг дуржулгалыг көскү ажылдакчыларын шеригниң удуртукчу ажылдарынче чоруткан. Оларның аразынга эш Леонид Ильич Брежнев база турган.

Дайынның эгезинден эгелээш фашистиг эжелекчилерниң долузу-биле тиилээринге чедир Леонид Ильич дайылдажып турар армияга турган. Кавказ дээш, алдаржаан Бичии-чер дээш тулчуушкуннар, гитлержи эжелекчилерни Крымдан болгаш Украинадан үндүр сывырганы, Польшаны, Румынияны, Венгрияны болгаш Чехословакияны хостааны—эш Л. И. Брежневтиң дайылдажып чораан армияларның дайынчы оруу ындыг. Төрээн чурт ооң дайынчы болгаш күш-ажылчы ажыл-херектерин бедик-биле үнелеп, ийи катап Совет Эвилелиниң Маадыры атты, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан болгаш хөй-хөй орденнер база медальдар-биле шаңнаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы Совет Эвилелиниң Маршалы эш Леонид Ильич Брежневти «Тиилелге» орден-биле шаңнааны армияның болгаш флоттуң дайынчылары канчаар-даа аажок улуг өөрүшкү болгаш сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

Ооң ады-биле коммунистиг тургузуушкунга, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселге совет чоннуң кайгамчык улуг чедиишкиннери холбашкан—Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, шынчы марксист-ленинчи ол бедик шаңналды алганынга кызыгаар чок чоргаарланып турар бис.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң алдан чыл оюнуң бүдүүзүнде Леонид Ильич Брежневти «Тиилелге» орден-биле шаңнааны ханы ужур-утказыг, чүге дээрге бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазы, Совет Чепсектиг Күштерниң күчү-түрлүг-биле Л. И. Брежневтиң ады чарылбас холбаалыг. Партияны болгаш күрүнени удуртур талазы-биле бодунуң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазынга Леонид Ильич шериг тургузуушкунунуң айтырыгларынче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырып, чурттуң камгаланыр арга-шинээзин болгаш армияның болгаш флоттуң дайынчы күчү-шыдалын быжыглаарынга канчаар-даа аажок улуг салыышкынны кириштир турар. Леонид Ильич шериглерниң болгаш далайжыларның кайгамчык бедик ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган.

Эргим Леонид Ильич, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларының өмүнээзинден ёзулуг төлептиг шаңналды алганыңар-биле чүректиң ханызындан изиг байыр чедирерин база чаагай кадыкшылды, хөй-хөй чылдарда чурттаарыңарны болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш чаа-чаа кайгамчык чедиишкиннерни Силерге күзээрин чөпшээреп көрүңер!

Бистиң чуртувуста дайын киржикчилерин бир янзы онзагайлап көрүп турар. Бөгүн, байырлалдыг хүнде, оларга шуптузунга: армияда болгаш флотта албан эрттирерин уламчылап турарларга, коммунизм тургузуушкунунуң янзы-бүрү участоктарында ажылдап турарларга база дүрүм ёзугаар дыштанып турарларга—партия, чон мынча деп чугаалап турар: силер боттарыңар хүлээлгеңерни төлептиг-биле күүсеткен, бүгү чоннуң ханы хүндүткелин чаалап алган силер! Силерге каң дег кадыкшылды болгаш аас-кежикти күзедивис, бистиң эргим фронтучуларывыс!

Дайынны ашкан ниити тиилелгеге бистиң эвилелчивис улустар болгаш Гитлерге удур коалиция күрүнелериниң армиялары, партизаннар болгаш Европаның эжелеттирген чурттарының Удурланыышкын шимчээшкининиң киржикчилери улуг салыышкынны кирген.

Фашист эжелекчилерге удур эрес-дидим демиселди Совет Армия-биле кады Югославияның, Польшаның, Чехословакияның шериг кезектери болгаш армиялары, Румынияның, Болгарияның, Албанияның патриоттары чорудуп турган. Японияның Квантун армиязын чылча шаварынга акы-дуңма Моолдуң шериглери идепкейлиг киришкен.

Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң бүгү-ле хөгжүлдези, оларның бүгү-ле алдарлыг тиилелгелери Коммунистиг партияның мерген удуртулгазы-биле тудуш холбашкан деп министр демдеглээн. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде ол ёзулуг-ла дайылдажып турар партия апарган. А ооң Төп Комитеди— чурттуң болгаш Чепсектиг Күштерниң политиктиг болгаш стратегтиг дээди удуртулгазын боттандырып турган дайынчы штаб апарган. Ооң составының чартыктаан хөй кезии дайылдажып турар армияга турган. Дайынның төнчүзүнде дөрт совет дайынчының бирээзи-ле партия кежигүнү азы ооң кандидады турган. Коргуш чок эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруктуң үлегер-чижектерин коммунистер көргүзүп турган. Олар шаап халдаашкынче кымдан мурнай көдүрлүп, бистиң херээвистиң өндүр шынныын массаларга чедирип турганнар. Тиилелгениң бодарадыкчызы чон болган. А партия — ооң сагыш-сеткили болган. Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга үш миллион коммунистер маадырлыы-биле өлген. Ол-ла үеде беш миллион совет патриоттар бистиң партиявыстың хүрээлеңинге кирген.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгези бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болган. Ол кижи төрелгетенниң дайын соонда бүгү хөгжүлдезинге, бөмбүрзектиң бүгү диптериниң миллион-миллион кижилерниң амыдырал-чурттаалгазынга канчаар-даа аажок улуг салдарлыг болган. Тиилелге ССРЭ-ниң ат-алдарын болгаш делегейге туружун улам быжыглаан, тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң күштериниң өзүлдезинге чаа-чаа таарымчалыг аргаларны ажыткан. Ол В. И. Ленинниң Советтер Республиказы дайзыннарның бүгү шаап-халдаашкыннарын шыдажып эртип шыдаар болгаш «бүгү делегей социализмниң чырыткызы боор база бүгү-ле ажылчы чон массаларының мурнунга үлегер-чижек боор бызыг турар» деп өттүр көрүшкүнүнүң бүзүрелдиг бадыткаашкыны болган.

Ооң-биле кады бистиң тиилелгевис болза империалистиг реакцияга шыгыы сагындырыг, эрткен дайынның түңнелдерин эде көрүксээрлерге, өтбиле ойнаксаарларга шуптузунга төөгүнүң кезедиишкини болган.

Бистиң Төрээн чуртувус Улуг Октябрьның чедиги он чылынче кирипкен. Күчүлүг тургузукчу күштүг болгаш чогаадыкчы энергиялыг совет улус келир үеже бүзүрелдиг көрүп турар. Бодунуң шылгаттынган авангарды—ленинчи партияны долгандыр сырый каттышкан совет чон бодунуң өндүр сорулгазы— коммунизмче бүзүрелдиг базып орар.

Өндүр улуг ол эчис сорулганы чедип алырынга биске тайбың херек. «Улустарга тайбың!» деп. Совет эрге-чагырганың баштайгы үезинде-ле чаңгыланып үнген ленинчи лозуң ындыг болгай.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказынга сөөлгү үеде чедип алган чедиишкиннер ёзулуг-ла төөгүлүг улуг ужур-дузалыг боор турар. ССРЭ-ниң, өске-даа социалистиг чурттарның, чер бөмбүрзээниң бүгү депшилгелиг күштериниң идепкейлиг шаап халдаашкынының ачызында «Соок дайынның» хөрлээлдикчилери аткаарлаар ужурга таварышканнар. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкыны бистиң хүннериниң боттўг чүүлү болу берген. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында харылзааларынга тайбың кожа-хелбээ доругунлашкынның принциптери улам быжыгып турар. Ядролуг дайынның айыылы аткаар октаттынган.

Совет Эвилелиниң болгаш социализмниң акы-дуңма чурттарының амгы үеде боттарының күжениишкиннерин мөөңнеп турар кол чүүлдери болза, ядролуг дайынның айыылын туюлунга чедир чайладыры, чавырлыышкынны туруштўг ханыладып, быжыглап турганы, делегей харылзааларынга боттуг өскерилгелерни чедип алыры, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры болур-дур.

Ынчалзажок чавырлыышкынга болгаш чепсеглениишкиниң дужүреринге удур демисежип турар реакцияның болгаш агрессияның күштери капиталистиг делегейде бар болгаш олар идепкейлиг хөделип турар. Олар күрүнелер аразынга харылзааларга бүзүрешпес чорукту өскүдерин база дайын одун кыпсырының кызыгаарынга чедирерин оралдажып, бар турар дайынзырак шериг блоктарын калбартырын болгаш чаа ындыг бөлүглежилгелерни тургузарын чедип ап, социализм чурттарындан артык шериг күжүн тургузарынче чүткүп турарлар. Ол күштер дүшкүүрлүг одагларны деткиир, дайын үскүлежиишкиннерин күткүп, улам-на айыылдыг болуп кел чыдар чепсекти эндере бүдүрерин оралдажып турар.

Чепсеглениишкинни эндере бүдүрүп турарын бүзүредир дээш империалистиг реакция Совет Эвилелиниң болгаш социализмниң өске-даа чурттарының тайбың инициативазының утказын өскертип, бистиң шуут-ла камгаланыр талазы-биле ап турар хемчеглеривистиң утка-шынарын хажыдып нүгүлдеп турар. Олар социализмниң дугайын нүгүлдевишаан, «Совет дайын айыылы» дээр хоп нүгүлдү күштүг-биле нептередип турар. Ынчалзажок херек кырында ССРЭ-ниң талазындан кандыг-даа дайын айыылы турбаан база турбас-даа.

Кыдат удуртулга делегей реакциязы-биле чаңгыс аай боон алган, хөделип турар. Ол удуртулга улустар аразынга коор хөөн, чок, өжээндешкек чорукту бүгү талазы-биле хөрлээледирин оралдажып, Совет Эвилелинге удур өжээнниг пропаганданы чорудуп, социалистиг чурттарның бүгү-ле тайбың инициативазынга удур хөделип, антисоветтиг чаңгыс аай фронтуну тургузарынче кыйгырып турар.

Дайынзырак күштерниң кайда-даа болза, дайын белеткелдерин база оларның чимзениишкиннерин Совет Эвилели, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары кичээнгейге албайн барып болбас деп чүве черле билдинчир. Бистиң улузувус тайбыңны канчаар-даа аажок улуг күжениишкин-биле чаалап алган. Ынчангаш социализмниң чаалап алышкыннарын, Төрээн чурттуң айыыл чок чоруун хандырарындан чугула сорулга биске турбас.

Совет улус кажан-даа боо-чепсек дөгевейн чораан болгаш боо-чепсек дөгээрин оралдашпайн-даа турар. Ол дээрге бистиң политикавыска таарышпас, бүзүрелгевиске болгаш принциптеривиске удурланышкан боор турар. Коммунистиг партия. Совет күрүне улустар аразының айыыл чок чоруунуң болгаш кады ажылдажылгазының быжыг фундаментизинге үндезилеттинген тайбың дээш могаг чок демисежип турар.

Ооң-биле чергелештир тайбыңга ынакшылывысты кымдаа бистиң кошкаавыс ол кылдыр бодавазын. Өлүмнүг чаа чепсектер: чалгынныг ракеталар, нейтроннуг бомбалар болгаш ол чергелиг өске-даа чүүлдер-биле бисти кым-даа коргутпазын. Бисти коргудары—ол дээрге утаап-сарыыл болгаш ынаныш чок чорук боор дээрзин сагындырары артык эвес. Бистиң чуртувустуң экономиказы, эртеми болгаш техниказы удурланыкчыларывыстың коргудуп келги дег кандыг-даа чепсээ дег ындыг чепсекти бүдүрерин хандырып шыдаар. Ооң-биле кады Совет Эвилели амгы үениң шериг техниказын тургузар улуг аргалыг турза-даа, шериг техниказының талазы-биле чарыш чорударын күзевейн турар дээрзин чаңгыс эвес удаа медеглеп келген. Шериг техниказын тургузаары кедергей айыылдыг орук-тур. Чепсеглениишкинге тергиидээрин угланыышкыны эвес, а оларның кызыгаарының угланыышкыны, шериг конфронтациязын кошкадыры—бистиң политикавыс ындыг болгай.

Коммунистиг партия чурттуң камгалалын быжыглавышаан, социалистиг Ада-чурттуң камгалалының дугайында В. И. Ленинниң өөредиин удуртулга болдуруп турар деп Д. Ф. Устинов уламчылап чугаалаан. Ол өөредигниң үндезин идеялары СЭКП-ниң Программазында, партияның съездилериниң шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның Пленумнарының доктаалдарында, совет Конституцияда ханызы-биле сиңникген болгаш чогаадыкчы ёзу-биле байлакшыттынган.

Делегей политиказының болгаш улустар аразының улуг база хөй чугула айтырыгларындан тайбың болгаш дайын дугайында айтырыгны—амгы үениң кол айтырыы кылдыр бистиң партиявыс санап турар. Ону шиитпирлээниинден чүс-чүс миллион кижилерниң амыдыралы, бүгү улустарның келир үези хамааржыр. Партия тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының оруктарын айыткан, дайынны болдурбас аргалыг социал-политиктиг күштерни тодараткан, дайынзырак күштерниң чимзениишкиннеринге удур бедик политиктиг серемчилелдиг болурунуң эргежок чугулазын үндезилээн.

Бир эвес бодун камгаланып билир болза, чүгле ындыг таварылгада революция бодунуң тиилелгезин быжыглап шыдаар дээрзиниң дугайында ленинчи номналды СЭКП хажык чок удуртулга болдуруп турар. Амгы үениң удурланышкак ийи ниитилел системаларының—социализмниң болгаш капитализмниң байдалында ол номналды партия улам таарыштыр ажыглап турар. Акы-дуңма чурттарның коллективтиг камгаланырының эрге-ажыктарынга оларның дайынчы сырый кады ажылдажылгазының амыдыралчы болгаш эргежок чугулазын ол бүгү көргүскен.

Партия экономиктиг, эртем-техниктиг, мораль-политиктиг болгаш шериг потенциалдарының диалектиктиг чаңгыс аайы күрүнениң камгалал күчүзүнүң каттышкан кол чүүлү болурунуң дугайында ленинчи айтышкынны шыңгы барымдаалап турар. Амгы үеде ол чаңгыс аай чорук улам сырый болгаш хөй талалыг апарган. Сайзыраңгай социализмниң артык күштери-биле эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин тудуш холбаштырарынга үндезилээш, партия коммунизмни тургузарының эрге-ажыктарынга дүүштүр социал-чаартылганың экономиктиг стратегиязын болгаш программазын ажылдап кылган. Оларны боттандырары чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарын база идегелдиг хандырып турар.

Бистиң күрүневистиң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң бүгү төөгүзү болза **шериг тургузуушкунунга Коммунистиг партияның шиитпирлиг ролюнуң дугайында ленинчи түңнелдиң шынныының бүзүрелдиг бадыткалы болур.** Чепсектиг Күштерге партийжи удуртулганың ролюнуң чайгылыш чокка өзүп турары дүрүм ёзугаар чүүл болур. СЭКП-ниң, эш Л. И. Брежнев баштаан ооң Төп Комитединиң болгаш ТК-ның Политбюрозунуң мобилизакчы болгаш башкарыкчы ажыл-чорудулгазы кирбээн шериг тургузуушкунунуң чаңгыс-даа адыры бистиң чуртувуста чок. Леонид Ильичтиниң илеткелдеринде, чугааларында, чүүлдеринде айыткан чүүлдер болгаш түңнелдер Чепсектиг Күштерниң тургузуушкунунуң айтырыгларын теорияның болгаш практика талазы-биле ынын шиитпирлээринге эң чугула ужур-дузалыг.

Депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен Совет күрүнениң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн улустарның айыыл чок чоруу дээш, империалистиг раексылыг күштерниң эжелекчи оралдажыышкыннарынга удур демиселге идегелдиг чөленгииш кылдыр көрүп турар. ССРЭ-ниң чогуур камгаланыр аргалары делегейниң социалистиг системазының туружун быжыглап, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң эрткен оруктарының кол түңнелдери алды он чылдарның бедиктеринден тодаргай көстүп турар. Ол дээрге хамыктың мурнунда социалистиг Ада-чуртту камгаланырынга Чепсектиг Күштерниң канчаар-даа аажок улуг ролюнуң дугайында ленинчи айтышкыннарының шынныын ниитилел хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазының, төөгүнүң бодунуң бүзүрелдии-биле бадыткааны болур.

Ол дээрге чон-биле тудуш холбаалыг болгаш партияга удурткан Совет Чепсектиг Күштер Октябрьның чаалап алышкыннарының камгалалынга кезээде шынчы болуп келген болгаш шынчы болуп артар дээрзин ол түңнелдер илергейлеп турар. Ол ышкаш ол дээрге шериг тургузуушкунунуң талазы-биле Коммунистиг партияның политиказы үениң шылгалдазын чайынначаа-биле тутканында болуп турар.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис—ол дээрге бүгү улустуң күрүнезиниң Чепсектиг Күштери-дир. Оларның бүгү овур-хевиринде сайзыраңгай социализм ниитилелиниң гуманныг алыс утказы, ооң сорулгаларының буянныг чаагайы илереп турар. Олар бүгү улустуң эрге-ажыктарының камгалакчылары, социалистиг Ада-чурттуң айыыл чок чоруун хандырарының күчүлүг чепсээ болуп турар. Совет шериглер ленинчи Коммунистиг партияның болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкан, коммунизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бердингеннер. Политиктиг бедик медерелдиг болгаш бодунуң Төрээн чуртунуң салым-чолу дээш харысалгалыг. Чалбыыштыг патриотизми, деңнээр чүве чок моральдыг дайынчы шынары оларны онзаландырып турар. Оларның кырган-ачалары болгаш адалары ышкаш, совет шериглерниң амгы салгалдары Совет Ада-чуртун кандыг-даа үеде камгалаарынга беленнер.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис болза кижилерниң чаа социал болгаш төөгүлүг ниитилешкээниң **— хөй националдыг совет улустуң ынак ажы-төлү-дүр.** Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бузулбас эвилелче сырый каттышкан бүгү аңгыларының болгаш социал бөлүктериниң, бүгү нацияларының болгаш биче улустарының төлээлекчилери чаңгыс одуругда албан эрттирип турар. Армейжи болгаш флоттуң коллектив бүрүзү—бөлүктерден, кезектерден, корабльдерден, ниитизи-биле Чепсектиг Күштерге чедир—дайынчыларны акы-дуңмалышкы ёзуга, эп-сеткил каттыштырылгазынга, хүндүлежиринге болгаш бот-боттарынга дузалажырынга кижизидип турар найыралдыг дайынчы өг-бүледир. Армияны болгаш улусту холбаштырып турар амыдыралчы харылзаалар коммунизмче бистиң шимчээшкинивис-биле кады улам-на байлакшып, сайзыраңгайжып, быжыгып турар. Бодунуң чуртунуң бүрүн эргелиг хамаатылары болур совет дайынчылар чоннуң амыдыралынга, ооң политиктиг, хөй-ниити болгаш ажыл-агыйжы херектеринге идепкейлиг киржип турар.

Совет Чепсектиг Күштер — ол чүгле дайынчы мергежилдиң школазы эвес, харын идейлиг болгаш күш-дамыр каңналыышкынының, чурумнуг база организастыг болур чоруктуң эки школазы. Шериг албаны аныяк, чамдыкта ам-даа быжыкпаан аажы-чаңны дадыктырар, аныяктарга техниктиг болгаш профессионалдыг билиглерни бээр, коллективизмге, туруштўг чорукка, шыдамыккай чорукка өөредир.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис — социалистиг интернационализмниң диригботтаныышкыны. Оларның дайынчы күчүзү социализмниң болгаш коммунизмниң эрге-ажыктарынга, ниитилел депшилгезинге болгаш тайбыңның эрге-ажыктарынга ынаныштыы-биле бараан боор турар. Революстуг чаалап алышкыннарны камгалаар талазы-биле бодунуң хүлээлгезин Совет Чепсектиг Күштер амгы үеде Варшава Керээзиниң чурттарының армиялары-биле кады күүседип турар. Сырый кады ажылдажылгада оларның дайынчы мергежили сайзыраңгайжаан, дайынчы чоруу талазы-биле акы-дуңмалышкыларының, интернационалчы дайынчыларның бузулбас найыралы быжыккан болгаш хөгжүп турар, ниити дайзынга удур тулчуушкуннарга тывылган оларның алдарлыг дайынчы чаңчылдары байып ковудаан.

НАТО-нуң агрессчи блогунуң шериг белеткелдериниң уламчылап өзүп турарын барымдаалааш, совет кижилер, Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары акы-дуңмалыышкы камгалал эвилелин быжыглаар, Каттышкан Чепсектиг Күштерниң дайынчы белеткелин чогуур деңнелге тургузар дээш бүгү чүүлдерни кылырлар.

Бистиң Чепсектиг Күштеривис — совет улустуң тайбың күш-ажылының ынаныштыг камгалакчызы, бүгү-ниити тайбыңның чөленгиижи. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев бистиң Армиявысты ынча деп адаан. Ол сөстерде социалистиг армияларның эң чугула онзагай чүүлдериниң бирээзи илереттинген.

Чепсектиг Күштерниң кол тодарадыкчы көргүзүү болза, кандыг-даа агрессорга удур доп-дораан ойтур шавыышкынны магадылап турар оларның доктаамал дайынчы белен чоруу болур деп, илеткелчи уламчылаан. Дайынчы белен чорукта, чогум-на ында, армияны чепсеглээринге чоннуң үндүрген улуг күжениишкиннери база материалдыг чарыгдалдары, бүгү шериг албанныгларның медерелдиг чоруу, өөредилгези болгаш сагылга-чуруму, шериглерни эргелеп башкарарынга командылал составының уран аргазы болгаш өске-даа хөй чүүлдер мөөңнеттинген. Дайынчы белен чорук тайбың үеде хууда составтың дайынчы мергежилиниң түңнели болгаш дайынга тиилээриниң дүлгүүрү болур. Чыл келген тудум капиталистиг чурттарда боо-чепсекти эндере бүдүрерин улгаттырып турары, Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарже удур угланган оларның шериг белеткелдериниң күштелгени Армияның болгаш Флоттуң дайынчы белен чоруун үргүлчү чогуур деңнелге тургузарын негеп турар. Ол—совет дайынчыларның доктаамал сорулгазы. Олар ону күүседирин, бодунуң дайынчы мергежилин сайзыраңгайжыдарын ханы медерелдии-биле болгаш бедик харысалгалыы-биле көрүп турарлар.

Чепсектиг Күштерниң дайынчы белен чоруунга кол салдарны чаа чепсек көргүзүп турар. Ол чепсек шериг херээниң бүгү талаларынга, шериглерни организастаарынга, дайынчы хөделиишкиннерни чорударының хевирлеринге болгаш аргаларынга улуг өскерилгелерни кирип, дайынчыларны белеткээринге, оларның мораль-политиктиг шынарларынга, психологтуг быжыг туруштўунга болгаш каңналып быжыгарынга бедиткен негелделерни тургускан. Дайынга кижи кол күш боор чораан болгаш ындыг боор арткан деп, министр демдеглээн.

Армияның болгаш Флоттуң дайынчы белен чоруун быжыглаарынга болгаш чайгылыш чокка бедидеринге партийжи-политиктиг ажылдың ролю болгаш ужур-дузазы канчаар-даа аажок улуг. Ол болза онза хевирниң чепсээ болур. Ол чепсек кажан-даа кырывас. Партийжи-политиктиг ажыл дайынчыларның амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын хаара тудар, совет дайынчыларның медерелинге болгаш сагыш-сеткилинге идепкейлии-биле салдар чедирер, оларны СЭКП-ниң долгандыр сырый каттыштырар, туруп турар сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче оларны мөөңнээр.

Шериг коллективтериниң быжыг тудуштурукчу күжү болза, партия организацияларының болгаш оларның дайынчы дузалакчызы— армейжи комсомол болур. Коммунистер болгаш комсомолчулар болза шериг бөлүктериниң, кезектериниң, корабльдериниң дайынчы белен чоруун бедидериниң сорулгаларын шиитпирлээринге, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаарынга улуг күш болгаш командирлерниң ынаныштыг чөленгиижи болур.

Кезектерниң, корабльдерниң дайынчы белен чоруун бедидери дээш, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш демиселге социалистиг чарыш улам өзүп турар рольду ойнап турар. Ооң хевири өскерлип турар, ынчалзажок ооң утказы өскерилге чок арткан. Ооң утказы «дүүнгүзүнден — бөгүн эки ажылдаар, бөгүнгүзүнден —даарта эки ажылдаар. А эки ажылдаары дээрге-ле шынарже, ажыктыг чорукче кичээнгей салыры-дыр» —деп, эш Л. И. Брежневтиң сөстеринде илереттинген.

Ол айтышкынны совет дайынчылар быжыы-биле сагып чоруурлар. Олар Улуг Октябрьның юбилейинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседиипкеннер. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын Чепсектиг Күштерниң дайынчылары улуг көдүрлүүшкүн-биле деткээннер болгаш Совет Армияның база Шериг-Далай Флодунуң 60 чылын өөредилгеге база албан эрттиреринге бедик чаа көргүзүглер-биле демдеглээр дээш идепкейлиг демиселди калбартып чорутканнар.

Чедиишкиннерге мензээргенмес, чедип алган чүүлдерге доктаавас деп партияның негелдези совет дайынчыларның амыдыралының хоойлузу болу берген. Кезектерде болгаш корабльдерде күжениишкиниг өөредилге чоруп турар, бар курлавырларны кызымаа-биле дилеп тып, ажыглалга кирип, четтестерни шиитпирлии-биле чайладып турар.

Чепсектиг Күштерниң дайынчы шинээзиниң болгаш дайынчы белен чоруунуң бедик деңнели ооң дугайында Коммунистиг партияның, чазактың, бүгү совет улустуң доктаамал сагыш салыышкынының ачызында чедип алдынган.

Ол сагыш салыышкынның болгаш совет дайынчыларның дайынчы күш-ажылын бедии-биле үнелеп көргениниң чаа херечизи болза элээн каш кезектерни болгаш каттыжыышкыннарны ССРЭ-ниң орденнери-биле шаңнааны, бөлүк дайынчыларга Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывысканы, хөй шериг албанныгларны орденнер болгаш медальдар-биле шаңнааны, «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилейлиг медальды тургусканы болур.

Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары ол бедик шаңналдарны Совет күрүнениң камгаланыр аргазын быжыглаарынга оларның ачы-хавыязын үнелеп көргени кылдыр хүлээп алганнар. Ооң-биле кады ол шаңналдар улам-на хөй, улам-на эки ажылдаарын, дайынчы күш-ажылдың шынарын болгаш ажыктыын могаг чокка бедидерин, кезектерниң, корабльдерниң, каттыжыышкыннарның дайынчы белен чоруун кызымаккай бедидерин оларга хүлээндирип турарын олар эки билип турарлар.

Түңнелинде Д. Ф. Устинов мынча дээн:

Бөгүн Совет Чепсектиг Күштер күчүлүг дайынчы чаңгыс аай күш болу берген. Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан болгаш Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердингеннер. Улустуң мурнунга, Ада-чурттуң мурнунга бодунуң хүлээлгезин олар төлептиг күүседип турарлар!

Бүгү совет дайынчыларның өмүнээзинден бо байырлыг хүнде Совет Армия болгаш Шериг-Далай Флоду совет улустуң тайбың күш-ажылының кезээде шынчы камгалакчызы боор келген болгаш моон соңгаар-даа болур дээрзин бистиң чонувуска, төрээн Коммунистиг партияга, ооң Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга болгаш эш Л. И. Брежневтиң бодунга база катап бүзүредирин чөпшээреп көрүңер!

Төрээн чуртун, совет кижилерниң тургузукчу күш-ажылын серемчилелдии-биле камгалавышаан, коммунизмниң оруу-биле бистиң күрүневистиң төөгүлүг шимчээшкининге агрессчи күштерниң кандыг-даа чимзениишкиннери шаптыктап шыдавазын дээш армия болгаш Флот бүгү чүүлдерни кылыр!

(Д. Ф. Устиновтуң илеткелин улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш хөй удаа ону үргүлчүлеедиг адыш часкаашкыннары үзе кирип турган).

Москваның ажылчы чоннарының өмүнээзинден байыр чедирери-биле Лихачев аттыг автозаводтуң слесарьлар бригадири, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Н. Г. Мячинге** сөс берген. Совет дайынчыларның хүрээлеңинге Төрээн чуртун камгалажыр ужурга таварышкан совет кижи бүрүзүнге ышкаш, меңээ база-ла байыр чедиришкинниң Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хоочуннарынга хамаарыштырган чылыг сеткил ханышкынын болдурду. Фашизмге удур дайынның кадыг-дошкун чылдарында мен Лихачев аттыг автозаводтуң цегинден фронтуже чораан, Берлинге чедир дайылдашкан мен. Хөй-хөй хоочуннар ам-даа чыскаалда хевээр. Олар күш-ажылчы азы дайынчы-даа албанга тура, бүгү чүүлдерге мурнуку одуругже чүткүп, шериг албанынга өөренип алганы эки чүүлдерин аныяк салгалга дамчыдып берип турар.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштерниң дайынчыларынга чедирген байырында болгаш ССРЭ-ниң камгалал министриниң илеткелинде Совет Чепсектиг Күштерниң күжүнүң болгаш тиилеттирбезиниң эгээртинмес үнер дөзү ленинчи партияның удуртулгазында болуп келген болгаш болуп артар-даа дээрзин бүзүрелдии-биле көргүскен деп, Н. Г. Мячин уламчылаан. Партия бодунуң эң эки оолдарын армияже кезээде чорудуп келген. Оларның аразынга Леонид Ильич Брежнев база турган. Ол Ада-чурттуң Улуг дайынының шуптузун дайынчы одуругга эрткен, партийжи сөзү болгаш хууда үлегер-чижээ-биле дайынчыларны Төрээн чуртунуң алдары дээш маадырлыг чоруктарже сорук кирип турган.

Леонид Ильич партияның болгаш күрүнениң дээди албан-хүлээлгезинге тура, бодунуң бүгү күжүн, дуржулгазын, кынтыгын чоруур энергиязын бистиң социалистиг Ада-чуртувустуң күчү-шыдалын болгаш камгаланыр аргазын быжыглаарынга, тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга берип турар. Партия болгаш күрүне Леонид Ильич Брежневке хөй дээди шаңналдарны болгаш аттарны тывыскаш, ооң ачы-хавыязын бедии-биле үнелээн. Эш Брежневти «Тиилелге» орден-биле шаңнааның москвачылар, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, ханы сеткил ханышкын-биле хүлээп көрген. Бо шаңналдар-биле холбаштыр чүректиң ханызындан изиг байыр чедиришкинин хүлээп ап көрүңер, эргим Леонид Ильич! Бистиң улузувустуң чаагай чоруунга, коммунизмниң болгаш тайбыңның херээнге Силерниң хөй талалыг ажыл-чорудулгаңарга чаа-чаа чедиишкиннерни Силерге күзеп тур бис.

Совет кижилерге, бүгү ажылчы чоннарга кол херектиг чүве—ол болза тайбыңдыр деп, Н. Г. Мячин түңнелинде чугаалаан. Амгы байдалдарда ооң магадылалының бирээзи Совет Чепсектиг Күштер болуп турар. Совет улустуң тайбың күш-ажылының кезээде идегелдиг камгалакчызы, бүгү-ниити тайбыңның чөленгиижи болур төлээде, дайынчы болгаш политиктиг белеткелинге чаа улуг чедиишкиннерни бистиң эргим дайынчыларывыска күзээрин чөпшээреп көрүңер.

Москваның комсомолчуларының болгаш аныяктарының өмүнээзинден ВЛКСМ МХК-ның бирги секретары **В. Н. Мишин** чүве чугаалаан.

Аныяк москвачылар, Совет чуртунуң бүгү аныяктары-биле бир дөмей, кырган-ачаларының болгаш адаларының революстуг болгаш дайынчы чаагай чаңчылдарын хумагалыг кадагалап чоруур. Партия организацияларының удуртулгазы-биле комсомол аныяк кижи бүрүзүн совет патриотизмниң ёзузунга, социалистиг Ада-чуртунуң мурнунга бодунуң хүлээлгезин ханы медерел билиринге кижизидерин оралдажып турар. Беш чылдың үшкү чылын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр деп партияның кыйгырыынга харыы кылдыр аныяк москвачылар 1978 чылдың планын болгаш найысылалдың ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер, боттарының бүдүрүлгелерин, организацияларын, микрорайоннарын үлегерлиг болдурар дээш социалистиг чарышче идепкейлиг киришкен.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың, бүгү совет улустуң могаг чок сагыш салыышкынының ачызында бистиң аныяктарывыс өөрениринге, ажылдаарынга болгаш дыштанырынга, боттарының аргаларын бүгү талалыг хөгжүдеринге таарымчалыг бүгү байдалдарлыг. Найысылалдың аныяктары төрээн партиязынга, ооң Төп Комитединге оларның бистиң чуртувуска, аныяктарга, чер кырынга тайбыңны быжыглаарының херээнге кылып турар бүгү чүүлдери дээш ханызы-биле өөрүп четтирип турар.

Бүгү амыдыралы Төрээн чуртунга бердингени-биле бараан болурунуң бүгү аныяктарга сорук кирикчи үлегери болуп турар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң аажок улуг күш-ажылы бистиң чүректеривиске ханы хүлээп көрүүшкүнү болдуруп турар.

Аныяк москвачылар моон соңгаар-даа күш-ажылга болгаш өөредилгеге чедиишкиннерни чүткүлдүг чедип алыр, боттарының бүгү күштерин болгаш энтузиазмын СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринге, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга бээр, партияның херээ дээш, коммунизм дээш кезээде шынчы дайынчылар болур дээрзин СЭКП Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, эргим Леонид Ильич Брежневке Москваның комсомолчулары болгаш аныяктары бүзүредип тур.

Социалистиг армияларның төлээлекчилериниң өмүнээзинден ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң националкамгалал министри армия генералы **В. Ярузельский** байыр чедирген.

Акы-дуңма социалистиг армияларның хуу составтарының болгаш делегацияларының удуртукчуларының өмүнээзинден совет улуска болгаш ооң дайынчыларынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң алдарлыг 60 чыл юбилейин таварыштыр чүректиң эң-не ханызындан

(Төнчүзү 3-кү арында).

СОЦИАЛИЗМНИҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

(Төнчүзү. Эгээн 1, 2-ги арыннарда).

байыр чедирбишаан, эң-не эки чүүлдерни күзээр бедик алдар меңээ таварышкан деп, ол чугаалаан. Силерниң бүгүрүңер-биле бис Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш ооң баштыңчызы В. И. Ленинниң тургусканы Улуг Октябрьның армиязынга байыр чедирип тур бис. Совет Чепсектиг Күштер кижи төрелгетенниң төөгүзүнде пролетариаттың тиилелгелиг революциязының баштайгы дайынчы организациязы, социалистиг Ада-чурт камгалалының идегелдиг чепсээ болган.

Харын мооң ужурунда Совет Армия бөгүн делегейде мөдерелдиг ажылчы чоннарның хүндүткелин, ынакшылын болгаш деткимчезин ап келген, депшилгелиг кижи төрелгетенинге аажок чоок боор турар. Делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң армиязының таварышканы ышкаш кылдыр делегейде чаңгыс-даа армия ындыг аар-берге шылгалдаларны боттарының эктинге чүъктеп эртпес болгаш тулчуушкун шөлдеринге ындыг чайынналчак тиилелгелерни чедип ап шыдавас кылдыр төөгү ынчаар хуваагаан.

Алдан чылдар дургузунда Совет Армия—хосталганың армиязы, улустарның аразынга найыралдың болгаш акы-дуңмалышкы чоруктуң армиязы болуп келген дээрзин бөгүн бистер өөрүп четтиришкин-биле чугаалаар ужурлуг бис деп армия генералы уламчылаан. Чогум-на Совет Эвилели болгаш ооң Чепсектиг Күштери фашистиг Германияны ашкан тиилелгеге база империалистиг Японияны туюлунга чедир чылча шаварынга кол рольду ойнаан дээрзин бистиң чурттуң улустары кажан-даа утпас. Дайзынны ашкан төөгүлүг тиилелгези-биле олар Европаның болгаш Азияның хөй-хөй чурттарын фашизмниң дарлал-бегинден хостаарының херээнге шиитпирлиг салыышкынын киирген. Акы-дуңма армияларның дайынчы кады ажылдажылгазының доктаамал калбарып база быжыгып турарын оратор демдеглээн. Улустарның хамаарышпас чоруунга болгаш тайбыңга айыылдың кол чылдагааны болуп келген болгаш болуп турар делегей империализминге удур демиселге пролетариады тиилээн чурттарның шериг талазы-биле каттышкан күженишкиннериниң болгаш чаңгыс эвиниң эргежок чугулазының дугайында ленинчи идеяларның тодаргай боттанылыышкынын бистер оон көрүп турар бис деп В. Ярузельский онзалап демдеглээн.

Бистиң социалистиг армияларывыстың кол күжү болгаш дайынчы күчүзү болза коммунистиг болгаш ажылчын партияларның талазындан оларга удуртулга, чон-биле армияларның сырый тудуш харылзаазы болур.

Тиилеттирбес күчүлүг Совет Чепсектиг Күштер болза Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советтиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы, Совет Эвилелиниң Маршалы эш Л. И. Брежневтиң доктаамал сагыш салыышкынының ачызында эң-не нарын сорулгаларны күүседиринге эргежок чугула бүгү чүүлдер-биле хандыртынганынга, бүгү совет кижилер силер-биле кады, бистер чоргаарланып турар бис. Олар боттарының серемчилелдиг эрес-маадырлыг чоруу-биле совет улустуң тургузукчу күш-ажылын бүзүрелдиг-биле камгалап, тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге улуг салыышкынны киирип турар.

Эргим эш Леонид Ильич Брежнев, Силерни дайынчы дээди «Тиилелге» орден-биле шаңнааны-биле холбаштыр камгалал министрлериниң болгаш шериг делегацияларының өмүнээзинден чүректиң ханызындан байыр чедирерин бо кайгамчыктыг хүннерде онза өөрүнчүг-дүр. Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң тиилелгезинге улуг салыышкынынар дээш, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга, Совет күрүнениң тайбың политиказын акылдап кылырынга болгаш чайгылыш чок боттандырарынга шылгараңгай ачы-хавыяаңар дээш Силерге ол дээди шаңналды тывысканынга өөрүп турар бис.

Байырлал таварыштыр Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга социалистиг армияларның өмүнээзинден дайынчы байырны чедирип, дайынчы өөредилгеге бодунуң социалистиг Төрээн чуртунуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга чаа-чаа чедиишкиннерни оларга күзээрин чөпшээреп көрүңер деп түңнелинде В. Ярузельский чугаалаан.

Нити дайзынга удур тулчуп турган дайынның совет хоочуннары — дайынчыларга, командирлерге болгаш политажылдакчыларга, бистиң армияларывыстың хөй-хөй дайынчыларынга, фронтунуң болгаш тылдың бүгү маадырларынга бөгүн эң эки чүүлдерни күзеп, бистиң изиг байырывысты чедирээлиңер.

Коммунистиг тургузуушкуннуң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң айытканы өндүр улуг сорулгаларны күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннерни бо бедик индирден акы-дуңма бүгү совет улуска күзээлиңер.

Дайынчы марш аялгазы чаңгыланып үнген. Чепсектиг Күштерниң бүгү хевирлериниң төлээлекчилери чыскаалыпкаш, залче диңмиттиг адыш часкаашкынынга үдеткен кирип келген.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хууда составындан байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң күжү болгаш күчүзү Коммунистиг партияның, ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазында дээрзин армияның база флоттуң солдадындан, матрозундан эгелээш, маршалга база адмиралга чедир ханызы-биле медереп билип турар дээрзин ында айыткан. Чепсектиг Күштерни болгаш Төрээн чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы Совет Эвилелиниң Маршалы Леонид Ильич Брежневтиң хууда улуг салыышкыны партияга болгаш чонга могаг чок шынчы бараан болурунуң бистиң шуптувуска тодаргай үлегер-чижээ боор турар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң кайгамчык үезинде чурттаар чаагай аас-кежик биске таварышкан. Коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг херээн, ооң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга моон соңгаар-даа бистиң бүгү ажыл-херээвис, угаан-бодалывыс чагырткан. 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ-ТК-ның Чагаазын армияның болгаш Флоттуң хууда составы чүректиң ханызындан хүлээп алган. Ол чарыш Чепсектиг Күштерде «Социалистиг Ада-чуртту бүзүрелдиг камгалаар, доктаамал дайынчы белен болур, чепсекти болгаш техниканы шудургу шиңгээдип алыр, дайынчы мергежилди сайзыраңгайжыдар» деп девиз-биле калбарган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазынга харыы кылдыр совет дайынчылар бистер социализмниң акы-дуңма чурттарының дайынчылары-биле кады бистиң улустарывыстың төөгүлүг чаалап алыышкыннарын моон соңгаар-даа көрүңгүр камгалаарын ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылының байырлалының хүнүнде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ооң ленинчи Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге бүзүредип тур бис деп чагаада айтып турар. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң ажыктыын база шынарын бедидер, амгы чеңниң чепсээн база дайынчы чаа техниканы шудургу шиңгээдип алыр, бодувустуң серемчилеливисти могаг чок бедидер дээш бүгү күжүвүстү моон соңгаар-даа бээр бис.

Кандыг-даа агрессорга доп-дораан ойтур шавыышкынны бээр, кезээде доктаамал магадылалдыг дайынчы белеткелдиг болуп, амы-тынывысты болгаш күжүвүстү харамнанмайн социалистиг Ада-чуртту, улустарның айыыл чок чоруун болгаш тайбыңның херээн камгалаарын даңгыраглап тур бис.

Байырлыг хуралдың соонда байырлалдың улуг концерти болган.

(СЭТА).

Кызылдың тудуг объектилеринде

КАМНАЛГАЛЫГ БОЛУРУ—КУРЛАВЫР

«Бүдүрүлгениң технологиязын сайзыраңгайжытканындан, ажылдың шынарын экижиткенинден, тудуг материалдарының кадагалалын экижидип, камныг ажыглаанындан 140 муң кезек тууйбуну, 85 тонна цементини, 120 кубометр дилиг материалдарын, 26 тонна металлды камнап алыр»— ындыг пункт республиканың тудугжуларының 1978 чылда алган социалистиг хүлээлгелеринде бар. Бо пунктунуң күүселдези тудугжуларның хуу бүрү ажылчын туруштарга, цехтерге, бригадаларга, тудуг участоктарынга бүгү-ле ажыглаттынып турар материалдарга, чепсек-херекселге, техникага ажыл-агыйжы, камныг болурундан хамааржыр.

Кызыл хоорайда чуртталга бажыңнарының болгаш культура, амыдырал объектилериниң тудуг участоктарынга чоокку хүннерде чордувус. Ында байдал-биле алырга, цементини, металлдың килограмм бүрүзүн, демир-бетоннуң, дилиг материалдарының кубометр бүрүзүн чоп ажыглаары дээш кижи бүрүзү бот харыысалгазын долузу-биле угаап билип турар деп чугаалаары берге.

Дружба кудумчузунда 70 аал иштиг чурттаар чуртталга бажыңының тудуг шөлүнде бүгү чүвениң арыг-силии, корум-чурумнуу дораан-на эскертинер. Ында тудугнуң төлевилелин ёзугаар башкылыг краны тургускан, тудуг материалдарын дүжүрер черлерге чедир оруктарны кылган, материалдарны шыгжап, кадагалаарын камныы-биле чорудуп турар. Тудугну долгандыр херимнээн. Ында «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелинден прораб А. Гончаренко объектиниң тудуун билдилиг удуртуп, чоннуң байлаан камныг ажыглап, ажыл-агыйжы чоруун көргүзүп турар.

Ол-ла кудумчуда база 70 аал иштиг чурттаар бажыңның тудуг шөлүнге чеде бердивис. Ында байдал баштайгы көргүскенивиске шуут дөмейлешпес, багай болду. Ону «Кызыл үлетпүр тудугдан» мастер М. Власовтуң удуртулгазы-биле К. Күжүгеттиң бригадазы чорудуп турар. Херим эжиниң чанында бокту оваалап каан, хериминиң эжиин аспаан, адырык хевээр. Кезек-кезек черде хериминиң манзалары бош, быжыглаттынмаан. Херим иштинде бүгү чүве эмгелеп чок чыдарындан ындыда-ла тар херим ишти улам-на дыкпыш сагындырар. Хөмүр-дашты элезин-биле кожа төп каан, арматураны манзалар-биле базырып каапкан, херим чоогунда бир кезек материалдарны үендээн дүжүр октагылап каан, ооң чанында херек чок демир кескиндилерин оваалаан болду. Ол бүгүнү көргеш, мастер азы бригадир-биле беседалажыр бодадывыс. Оларның кайызы-даа тывылбады. «Эргелелче чорупканнар» деп, тудугжулар харыыладылар.

Иштики херектер министерствозунуң капитал-тудуг килдизиниң септелге-тудуг конторазының тудугжулары тудуп турар 60 аал иштиг чурттаар бажыңның тудуг шөлүнге келдивис. Мында тудуг шөлү көрүш чок, шупту чүведе эмге-сексе чок. Гипсолиттиг ханаларның кырынче элезин хөме төп каан. Цемент шыгжаар сарайлар эргижирээн, ойбак-дыдык, оларның эжиин хоюдуг кылыр элезин-биле хөме урупкан. Сарайдан цемент алырда шоодайларны ону ажыр сөөртүр апарган. Цементиниң шоодайлары орлуп, үрелген, хар-биле, элезин-биле холужуп чыдар.

Ванналарны демир-бетон кылыгларның кырынче салгылаан. оларның чамдыызы бустугулай бергилээн.

— Ол бистиң эвес-тир. Ванналарны сантехниктер эккеп каан—деп, септелге-тудуг конторазының мастери Н. Блинов чугаалаан.

Шак ындыг хамаарылгалыг турган, камналгалыг болуру болдунар бе?

Кочетов кудумчузунда аалчылар бажыңының, 60 аал иштиг чурттаар бажыңның тудуг шөлдеринде байдал шуут өске. Ниитиниң байлаа—чугула тудуг материалдарынга камныг, ажыл-агыйжы хамаарылганы ылап-ла оон көрүп болур. Тудуг шөлүнде үрелген тууйбу-даа, быдараан демир-бетон кылыглар-даа, төгүлген хөмүр, цемент-даа чок. «Кызыл тудугнуң» мастери Л. Коваленко тудуг шөлүн ёзулуг ажыл-агыйжызы-биле чурумчуткан.

Заречная кудумчузунда 129 квартиралыг чуртталга бажыңының тудуг шөлүнде «Кызыл тудугдан» мастер В. Кузнецовтуң удурткан А. Пашковтуң бригадазы камналганың чурумун шыңгыы сагып турар. Оларда демир-бетон кылыгларны шыгжаарын чурум ёзугаар кылганындан чүгле үрелиг материалдарның чидирии болдурбайн турар эвес, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дузалап турар.

Үстүнде көргүстүнген фактылардан кандыг түңнелди үндүрүп болурул?

Дыка хөй тудуг шөлдеринде тудуг материалдарын шыгжап, кадагалаарын шын эвес чорудуп, чоп ажыглавайн турарындан чидиригни болдуруп турар.

Гипсолиттиг иштики ханаларны ап көрээлиңер. Оларны сөөртүрде, дүжүрерде, ылаңгыя тудуг шөлдеринге шыгжаарда чогуур чурумну сагывазындан ук ханалар үрелип, буступ турары хөй.

Демир-бетон кылыгларны объектилерде шын эвес шыгжап турарын хөй-биле көрдүвүс. Ол кылыгларны машинага сөөртүрде ужуру болза, оларның аразынга ыяш чыртыктарны салыр, а херек кырында ону ынчаар кылбазындан аар деңзилиг кылыглар дүрбүшкеш буступ, эмирлип турар.

Тудуг шөлдеринде хөмүр-дашты база-ла шын эвес шыгжап, кадагалап турар. Хөмүрнү тускай хааржактарга шыгжаар турбуже, а ону элезин-биле кожа, душкан-на черде төп каан чыдар.

Тудуг материалдарының камналгазының талазы-биле республиканың тудугжулары социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш объект бүрүзүнге үлегерлиг корум-чурумну тургузары чугула. Тудуг эргелелдериниң бүрүзүнге, бригада бүрүзүнге камналга дээш кижизидилге ажылын күштелдирери негеттинер. Ол ышкаш көскү агитацияже кичээнгей салып, стендилерге, плакаттарга, «молнияларга» тудуг материалдарының өртек-үнезиниң дугайында чугааны чорудуп, кайы мастерниң, бригадирниң удурткаы тудуг шөлүнде тудуг материалдарын чоп ажыглавайн турары, а кайда, кымнар бо талазы-биле үлегерлиг корум-чурумну тургусканын, камналганы шыңгыыратканын көскүзү-биле бижип тайылбырлаары чугула.

З. ОСМОЛОВСКИЙ,
Кызылдың улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар килдизиниң эргелекчизи.

С. МАЗУРКЕВИЧ,
бистиң бижикчивис.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал февраль 22-де Мосваага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка Моол Арат Республиканың дээди шаңналы—Сухэ-Батор орденни тывыскан. Бүгү-нити тайбыңны болгаш социализмни быжыглаарынга, СЭКП биле МАРН-ның аразында акы-дуңмалышкы харылзааларны хөгжүдеринге шылгараңгай ачы-хавыязы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 75 харлааны-биле холбаштыр М. А. Сусловка ол шаңналды тывыскан.

Сухэ-Батор орденни СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң даргазы Ю. В. Андроповка база тывыскан. Моол болгаш совет улустарның аразында чаңчыл болган акы-дуңмалышкы найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы быжыглаарынга шылгараңгай салыышкыны дээш ону шаңнаан.

Ю. Цеденбал шаңнатканнарга изиг байыр чедирген болгаш оларга быжыг кадыкшылды база социализмниң чаагай чоруу" дээш харыысалгалыг ажылынга чаа-чаа улуг чедиишкиннерни күзээн.

М. А. Суслов болгаш Ю. В. Андропов МАРН ТК-га, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүлелинге бедик шаңнал дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткеннер болгаш ол шаңналдарны бодунуң политиказы күш-ажылчы чоннуң эрге-ажыктарын илергейлеп социализмниң туруштарын . улам ындай быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ачы-хавыязын хүлээп көргени кылдыр санап турарын олар чугаалааннар.

Ордеңнерни тыпсып турда эштер А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, албанның өске-даа кижилери турган.

(СЭТА).

СОВЕТ-СИРИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Февраль 22-де Кремльге совет-сирия чугаалажыышкыннар доозулган.

Совет таладан чугаалажыышкыннарны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Г. М. Корниенко, Экономиктиг харылзааларның күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков; сирия таладан — Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия, Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад, Араб Социалистиг чаартылга партиязының удуртулгазының кежигүнү, САР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министри А. Х. Хаддам, Араб Социалистиг чаартылга партиязының девискээр удуртулгазының кежигүнү Ю. Асаад, Араб Социалистиг чаартылга партиязының девискээр удуртулгазының кежигүнү Н. Хассун олар чорутканнар.

Совет-сирия кады ажылдажылганың хөй санныг айтырыгларының, а ол ышкаш делегей байдалының чамдык кол айтырыгларының талазы-биле санал-оналдар солчулгазы доозулган. Чоокку Чөөн чүкте мөөлдежиишкинни бүгү талалыг болгаш чөптүг, таарыштыр шиитпирлээриниче угланган дээштиг шиитпирлерни дилеп тыварынче, Чоокку Чөөн чүкте база ооң чоок кавызында турар девискээрлерде дүшкүүрлүг чоруктуң айыылдыг одагларын чок кылыринче онза кичээнгейни салган. Харылзааларның бүгү талаларынга ийи чурттуң кады ажылдажылгазын быжыглаарының болгаш бүгү-нити тайбыңны база улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының эрге-ажыктарынга Совет Эвилелиниң болгаш Сирияның кады база демниг хөделиишкиннерин база чугаалажып көрген.

Чугаалажыышкыннар найыралдыг байдалга база ботботтарын билчириниң ёзузунга эрткен.

Совет-сирия кады кылган дыңнадыгны парлап үндүрер.

(СЭТА).

ЮБИЛЕЙГЕ ДЕЛГЕЛГЕ

Дүүн республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге Тываның чурукчуларының делгелгези ажыттынган. Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы И. Ч. Салчак делгелгени ажыткан. Совет Чепсектиг Күштерниң 60 чыл болган юбилейинге тураскааткан делгелгеге хамаарыштыр Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы А. Ф. Емельянов чүве чугаалаан.

Юбилейге тураскааткан делгелгеде урал чурулга болгаш графиканың 20 ажыг ажылдары кирип турар. Ында коллдуунда сөөлгү 2—3 чылдарда чураан ажылдарын авторлар киирген. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери чурукчулар Ю. Г. Курский, И. Я. Кузнецов болгаш Г. С. Суздальцев оларның ажылдары мында делгеттингени бага онзагай. Ада-чурттуң Улуг дайынынга хамаарышкан бөлүктеп Ю. Г. Курскийниң ажылдары, Т. Е. Левертовскаяның дайын киржикчилериниң портреттери, А. Бовейлениниң Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң портреди, И. Салчактың «Эрги солдат каска» деп натюрморду, Ю. Деевтиң «Тиилелге хүнүнде» деп ажылы дээш өске-даа чуруктарны көрүкчүлер онза сонуургал-биле көргеннер. Тургузукчу тайбың ажыл-иштиң кижилерин, оларның чаагай херектерин алган турар ажылдар делгелгеде көскү черни ээлеп турар.

Бистиң корр.

Алдын-Херел Минчимаевич Соян Тес-Хем чурттуг кижи. Ол фронтуже моон аъттанган. Оюн Оолактың взводунга эрес-дидим тулчуп чоруп турганш, Алдар орденниң үшкү чергези-биле болгаш дайынчы медальдар-биле шаңнаткан.

Фронтудан ээп келгеш, ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип эгелээн. Хөй чылдарның дургузунда «Ак-Эрик» колхозка (амгы «Кызыгаар» совхоз) бода болгаш шээр мал бригадаларын бригадирлеп келген. А 1972 чылдан бээр шуут хойжулап эгелээн. Фронтучунуң дайынчы орден, медальдарының аразында «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп дөрт хөрек демдээ чайнап чоруур. Бөдүүн ишчиниң дайынга-даа, тайбың күш-ажылга-даа эрес-кежээ чорууп ол шаңналдар бадыткап турар.

Алдын-Херел Минчимаевич бо чылын 394 баш төрүүр хойну кадарып турар. Оларның 190 хирези оолдапкан, хураганнар онча-менди доругуп турар.

Чоокта чаа А. Соянның аалынга чордувус. Малчынның өөнүң ээзи Лайдып Ямаа, уруу Сержипмаа, сакманщиги Чооду Чамаа хураганнарны иелеринге эмзирип, чай чок ажылдаан турлар. Хойжу боду одар үнер хойларын үндүрериңге белеткенип, аъдын ээртеп турда, ооң-биле бичии када каш сөс солуштувус. Чаржып турар эжи Өөлет Наңзалдың болгаш өске-даа кадарчыларның ажылының дугайын чугаалааш, бодунга хамаарыштыр мынча диди:

— Чүс хойга онаштыр тозан хураганны алыр деп хүлээлгелиг кижи мен. Ынчалзажок Совет шеригниң 60 чылын демдеглеп турарывыс бо юбилейлиг чылда чүстен чүстү алырын кызыдып турар кижи мен. Бо берге-ле херек. Чүге дээрге сараджа уксаалыг хойлар черле ийистевес хойлар чүве-дир, каш чыл улаштыр малдап келгеш аңаа бүзүредим.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден) А. Соянның дузалакчы кадарчызы Я. Лайдып, сакманщиктери Ч. Чооду, С. Алдын-Херел. Малчынның кыштаа.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

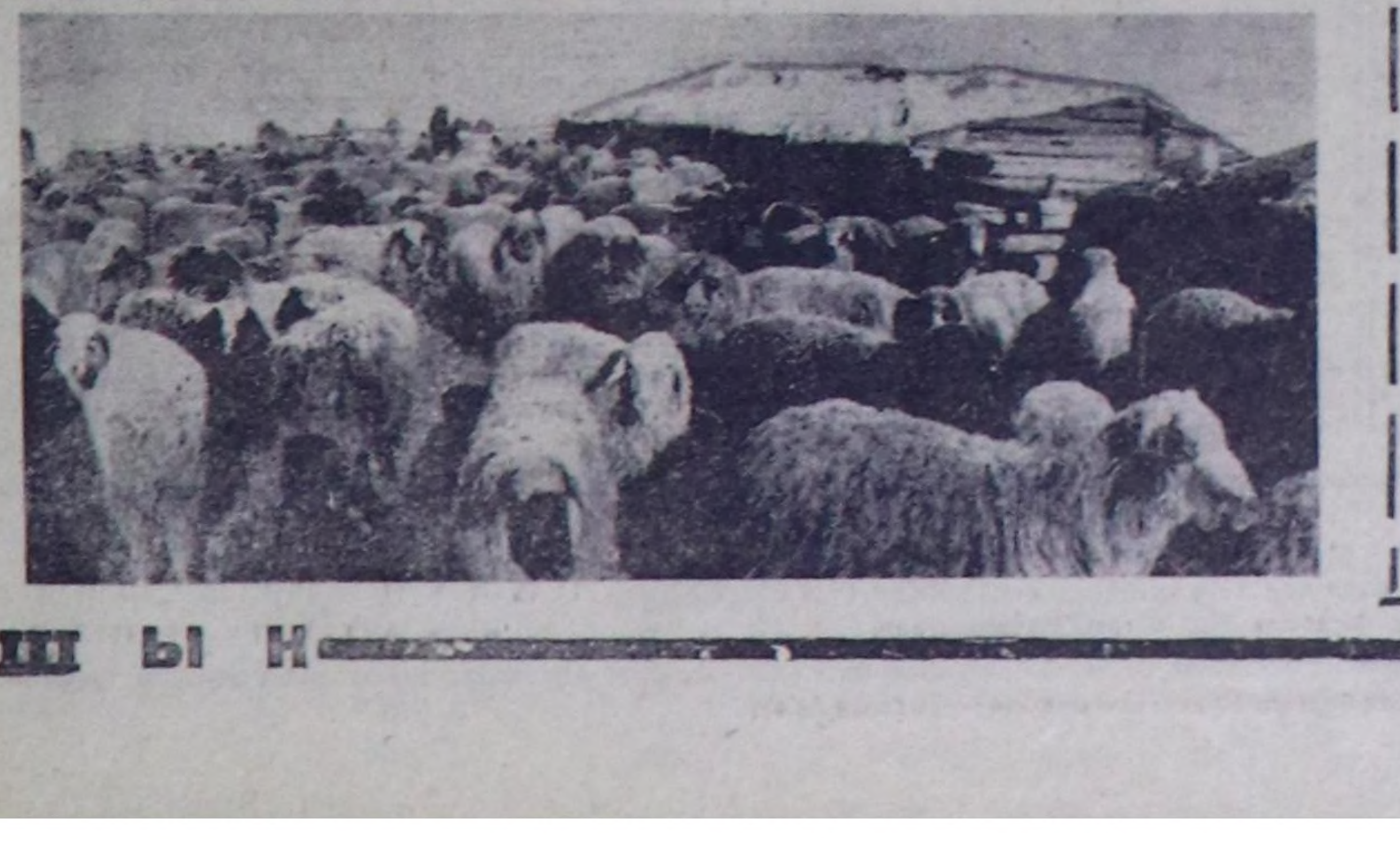

КЫШТАГЛААШКЫН — шалыпчы ажыл-иш

БАЙДАЛ ДҮВҮРЕНЧИГ

«Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырында бир хойжу бригададан аңгыда өшкүнүң, сарлыктың бригадалары кыштап турар. Бир эвес девискээрин алгаш көөр болза, Хөнделең тыва уксаалыг хойларны болгаш өшкү, сарлыкты өстүреринге таарымчалыг, четчир одарлыг чер. Хөнделеңниң малчыннарында чыл бүрүде бедик көргүзүглерни чедип ап, боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип турарлар хөй. Оларга хойжулар Датпаа Ооржак, Ууртак Хомушку, Биче-оол Соян, Күске Ооржак, өшкү кадарчылары Матпажык Күжүгет, Сагды Күжүгет оларны хамаарыштырып болур.

Ынчалзажок ук салбыр чыл бүрүде планныг оналдаларын күүсетпестээн. Малдың өлүр, оор алыр, чидер чоруу көвүдээн. Чижээ, эрткен 1977 чылда «Барлык» совхозтуң бүгү өлген, читкен малының барык 50 хуузу Хөнделең салбырындан болган. Ооң кол чылдагааны кыштаглаашкынга багай белеткенгенинде, мал ажылынга харыысалга чок кижилерни кииргенинде, тускай эртемниглерниң, салбыр эргелекчизиниң үргүлчү солчуп турарында, малдың отчёт-учедун багай тургусканында болур. Оон аңгыда, совхозтуң дирекциязы, партком, кол специалистер бо салбырже кошкак кичээнгей салып келгени база-ла багай салдарны чедирген.

Эрткен кыштан чогуур түңнелдерни кылган бе, амгы байдал кандыгыл? Хөнделең салбырда байдал ам база катап дүвүрээзинниг апарган. Январьның отчёдун алгаш коорге, «Барлык» совхозта өлүп хораан малдың хөй нуруузу Хөнделең салбырга онаажып турар. Ында чүгле эрткен чылгы хураганнар, апайлар эвес, харын-даа сарлыктар безин өлүп турар.

Ооң чылдагаанын тодарадып, чамдык коданнарга чедип, малчыннар-биле чугаалажып көрдүвүс. Баштай салбырның мурнакчы хойжузу Датпаа Ооржактың коданынга бардывыс. Ол коданда 321 хой төрээн, ооң бежени ийистээн, хураганнары менди. Хойжу бо чылын чүс хойдан-на 120 хураганны, бир хойдан 2 кг дүктү алырын хүлээнген.

— Моон-даа хөй хураган алыр бодаан кижи мен. Бижиктиг-Хая салбырдан алган хойларым ара салып турар апарды. Ону шинчилеп көөрү-биле райондан келген мал эмчилери шагда-ла алгаш чоруткан улус. Ам-даа түңнел чок. Бистиң совхозтуң мал эмчилери ховар келирдир. Эм-даа эккелбес, ажыл-херекти-даа сонуургавас ышкажыл — деп, хойжу сеткилин хомудаан чугаалап олурду. Оон ыңай хураганнарга бээр чарба, сула база төнген, почта үр үеде келбээн. Суг сөөртүр машина үш хонукта сураг барган.

Чамзырын Хомушкунуң коданындан 10 ажыг хой ара салган, эмчилер ону хынап көрбээн. Хөнделеңниң Ортаакы-Ховуда кудукта кыштагга кээривиске, сиген кажаазының чанында бир кодан хой, он ажыг инек, молдурга сиген чиген тур. Сигенни аналала ажык черже кажааны дескиндир үндүр чажып берген. Азыралда хойлар эвес, кожаазында Куйлут-Дагда Ооржак Күскениң кадарган хою болду. Хоюн оон суггарып ап чорааш, сиген-биле база чемгерип турганы ол. Коданында сиген төнгеш, дөрт хонган, комбикорм чок, чүгле 3 шоодай сула арткан, дөрт хонукта суг машиназы келбээнин малчын хомудап чугаалап олурду.

Бо кудуктуг кыштагда Салчак Сүүрек эрткен чылгы төрээн хураганнар кадарып турар. Ниитизи-биле 350 баш хураган бар. Малчында дузалакчылар четче, сиген четчир. Ынчалза-даа мында байдал база дүвүренчиг: кыш эгелээнден бээр бо хураганнардан 60 хире баш, а январь, февральда 13 баш өлген, ол ам-даа уламчылап турар. Чылдагааны — янзы-бүрү аарыглар, арып баксыраан. Бир эвес кыш эгезинде-ле божек кичээнгей салып, эки чемгерип, азыраап болза, хураганнар өлүп хоравас турган. Ам хураганнар арып баксырап эгелээрге, салбырда хойжу бригаданың бригадири, ында партия эге организациязының секретары Көкей Товариштай база бир дузалакчы кадарчы эккелгеш, аңаа 40 хураган үзүп бергеш, малчыннарның өөренир, хуралдаар кызыл-булуңунда киирип каан. Кызыл-булуңнуң эт-херекселин дашкаар үндүр октаап, ында көргүзүг чүүлдери үрелген. Хураган кажаазы хостуг, харын-даа аразында өрээл база бар турда, мону чүге ынчаар кылдыра бергенин кижи кайгаар. Хураган кадарчызы Салчак Сүүрек боду аараан. Сигенден аңгыда немелде чем— сула, чарба төнген. Чунар-бажың ажылдавастаан, ону чылыдыр оттулар ыяш, хөмүр чок.

Аныяк кадарчы Караң-оол Соянның коданында төрээн 354 хоюнуң хураганнары менди. Бо чылын чүс баш хойдан чүс хураган алырын хүлээнген. Бо малчыннарга сугну Ак-Довурак АТБ-зиниң чолаачызы сөөртүп эккеп турган. Сөөлгү 6 хонук иштинде суг келбээн. Бистер чеде бээривиске, хойлар бистиң машинавысты долгандыр маңнажып келди. Суксааны билдингир. Оон аңгыда чарба чок, сула база эвээш, хураган незин дөртен хире хойларга немелде чем бээр ужурлуг.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, салбырда хойжу бригадада партия бөлүүнүң удуртукчузу Биче-оол Соян бо чылын чүс баш хойдан 105 хураганны алырын хүлээнген. Ооң амгы байдалы эки, 317 хой төрээн, оон дөрт хураган артык болган. Бо малчынга база 6 хонукта суг келбээн.

— Хураганнар доругуп, өзе берген, чем чиири эки, а иелериниң эмиинде сүт эвээш, ынчангаш сугну хөй хереглээр, шай хайындырып бээр улус бис. Ам суг чок, хураганнар бергедеп тур — деп, хойжу чугаалады.

Салбырда машина-техника чедишпес, дөрт автомашина, бир водовоз үрелген, ажыл чок турар. Ынчангаш тускай эртемниглер ам аът мунмастааны-биле малчыннарга чедер чүве чок, ховар аалчылар болуп турар. Совхозтуң кол специалистери база-ла хаая кээр. Дыка хөй малчыннарда ам мал чеми төнүп турары-биле кады, суг база үзүктелип, малдың байдалы баксырап турар.

Хөнделеңде кыштаглаашкынның байдалы дүвүренчиг. Ам салбыр баштаар чери (эргелекчизи Д. Шалдыг), совхозтуң дирекциязы (директору Ч. Дожулаа) кыштаглаашкында четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин алыры негеттинип турар.

Районнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң талазындан база Хөнделеңче көрнүп, чогуур дузаны чедирип, ында ажылдап турар тускай эртемниглерден негелдени күштелдирер ужурлуг.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

«АЯЛГА» АГИТБРИГАДА

Тээлиниң Культура бажыңының чанында Аялга аттыг агиткультбригада районнуң чурттакчы чонунга концерт көргүзер талазы-биле багай эвес ажылдап турар. Оларның киржикчилери янзы-бүрү мергежилдиң кижилери. Олар солун утка-шынарлыг программаны белеткеп алган суурларга, бригадаларга чедип турар.

ЧУРУКТАРДА: агиткультбригаданың хөөмейжизи болгаш сыгытчызы Борис Ооржак; Григорий Базырның үделгези-биле райкүүскомнуң чолаачызы Дайынчы Донгактың ырлап турары.

Х. МОНГУШТУҢ фотолары.

ХААК ОРУУНДА

Кызылдың культура ажылдакчыларының профэвилел хоорксмунуң шанналы дээш хаак маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа эр улустуң 11, херээженнерниң 14 командазы киришкен.

Эр улустуң 5 километрге чарыжынга телестудияның командазы бирги, «Тувинская правда» солуннуң хаакчылары ийиги, радиотелетөптүң спортчулары үшкү черни алган.

Херээженнерниң 3 километр хемчээлге маргылдаазынга «Тувинская правда» солуннуң спортчулары шылгараан. Ийигизин— радиотелетөптүң, үшкүзүн—Пушкин аттыг библиотеканың хаакчылары ээлээн.

Ниити команда талазы-биле бирги черни «Тувинская правда» солуннуң командазы алгаш, шилчиир кубок-биле шаңнаткан.

В. КАРА-САЛ.

СОВЕТ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРНИҢ 60 ЧЫЛЫНГА АЛДАР БОЛДУРУП

ВАРШАВА. (СЭТА). Улусчу Польшаның ажылчы чоннары болгаш дайынчылары Совет Армияның 60 чылын байырлыы-биле демдеглеп эрттирген. Культура ордуларынга, Польша Шериглерниң гарнизон клубтарынга ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң төөгүзүнүң эң-не чайынналчак арыннарын илереткен уран-чечен болгаш документалдыг фильмнерниң көрүлдезин, конкурстарны, беседаларны, лекцияларны кылган. Делегейниң ийиги дайынының чылдарында совет болгаш польша улустарның дайынчы кады ажылдажылгазын чугаалап турар хөй санныг делгелгелерни ажыткан.

Делегейниң ийиги дайынында Совет Армияның хосталгалыг миссиязынга тураскааткан эртем симпозиуму Варшавага болуп эрткен.

Чаа хевирниң армиязы кылдыр Польша Шеригиниң тургузарынга Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң үлегериниң улуг ужур-дузалыын ПКАП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ПУР-нун национал камгалал министри, армия генералы В. Ярузельский айыткан.

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). Братиславада чехословак-совет найырал бажыңынга совет Чепсектиг Күштерниң 60 чылынга тураскааткан байырлыг хурал болган. Чехословакияның дайынчылары болгаш ажылчы чоннары бодунуң чуртунуң хосталгазын, оон хостуг чоруун болгаш хамаарышпас чоруун кезээде маадырлыг Совет Армия-биле холбаарлар деп, К. Готвальд аттыг шериг-политиктиг академияның начальниктиниң оралакчызы, генерал-майор Й. Фрапьо демдеглээн. Делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң камгаланыр аргазын быжыглаар дугайында СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында совет Чепсектиг Күштер Совет Эвилелиниң социалистиг улуг чаалап алыышкыннарын серемчилелдиг камгалап, тайбының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң ынаныштыг камгалакчызы болгаш магадылакчызы болур деп, Й. Фрапьо чугаалаан.

Совет Чепсектиг Күштерниң 60 чылынга тураскааткан Словакияның ажылчы чоннарының болгаш аныяктарының массалыг чыскаалы база болган. Ооң киржикчилери мөчээн совет болгаш чехословак дайынчыларның база партизаннарның тураскаалдарынга чечектер салган.

ПАРИЖ. (СЭТА). Совет Армияның 60 чылының бүдүүзүнде аңаа хүндүлелимни болгаш магадалымны оңза сагыш-сеткил көдүрлүүшкүнү-биле илереттим. Оон дайынчыларының маадырлыг, амы-тынын харамнанмас чоруу делегейниң улустарынга гитлеризмни төөгүлүг тиилеп алырынга арганы берген деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага «Улустар аразынга тайбының быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады, мурнунда «Нормандия-Неман» авиаполктуң командири чораан генерал Пьер Пуйяд медеглээн.

«Нормандия-Неман» авиаполктуң ужудукчулары демисел талазы-биле бистиң совет өөрүвүстүң моральдыг быжыг туруштуун, оларның кызыгаар чок дидимин тиилелге дээш амы-тынын-даа бээринге белениң чүректиң ханызындан магадап чорааннар. Фашизмге удур тулчур арганы биске берген совет чазакка өөрүп четтиришкинивисти база катап илередип тур бис деп, П. Пуйяд чугаалаан. 60 чылдың байырлалы-биле Совет Армияга байыр чедирбишаан, аар-берге шылгалдаларның чылдарында ооң солдаттарының маадырлыг чоруун магадап, бодунуң амы-тынын Төрээн чурту дээш, Черге хосталга болгаш тайбың дээш берген ооң хөй санныг маадырларының тураскаалының мурнунга мөгейип турар бис.

ЛИМА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылынга тураскааткан байырлыг хуралга Перуның найысылалының хөй-ниитизиниң, чепсектиг күштериниң, ажылчы чоннарының болгаш өөренип турар аныяктарының төлээлекчилери киришкен. Аңаа чүве чугаалаан ораторлар ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүнезин даштыкы интервентилерден камгалап алган, фашизмни чылча шапкан болгаш улустарны фашистиг халаптан хостаан Совет Чепсектиг Күштерниң төөгүлүг херээн айыткаңнар.

Ам болуп турар юбилей-биле холбаштыр совет дайынчыларга Перуның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң байырлыг чагаазын хуралдың киржикчилери изиг-биле уткааннар. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күрүнезин камгалаары-биле тургускан ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери Ленинниң революсчу идеяларынга кижизиттинген, СЭКП-ниң чарлап үндүрген Тайбың программазын чедиишкинниг боттандырып чорударынга олар ынаныштыг магадылал болур деп ол документиде айыткан.

Айтырыңар, харыылап бериэл

Пенсия тыпсырының чуруму

Бай-Тайга районнуң «Мугнакчы» совхозтуң ажылчыны Ш. Ч. Ооржак пенсия алырының талазы-биле дараазында айтырыгларга харыылап бээрин дилээн чагааны редакцияже чоруткан.

Ук айтырыгларга харыылап бээри-биле Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерствозунуң пенсия айтырыгларының талазы-биле улуг инспектору М. Д. Даржайдан редакция дилээн.

Айтырыг: Эр кижи 60 хар четкеш, пенсияже үнерде, мурнунда ажылдап чорааны колхозу совхозче шилчээн таварылгада, күш-ажыл стажы четкен-даа болза, ооң хамаарылгазы чокка ынаап-ла алды ай ажылдаар деп дыңнадым. Ол шын эргн бе?

Харыы: Колхоз совхозче шилчээн таварылгада, колхозчу чораан кижи ук совхозтуң тургустунган хүнүнден эгелээш, аңаа кандыг-бир ажылга доктаамал ажылдай бергенде, пенсиялаар назыны кажан чеде берген болдур, совхозтуң тургустунганындан бээр кайы-хире үе эрткенин хамаан чокка, пенсияже үнер эргелиг.

Айтырыг: Мурнунда албан организация болгаш бүдүрүлгеге 18, ооң соонда колхозка 15 чыл ажылдап турда, ол ажылдап турган колхозу совхозче шилчээнде, назы-хары пенсия алыр чеде берген эр кижиге колхозка ажылдап турган стажын катай санаар бе?

Харыы: Колхозтуң ажыл-чорудулгазының соксаанының дугайында комиссияның тускай отчёдун райкүүскомнуң бадылаарының бетинде колхоз кежигүнү чораан кижи совхоз ажылчыны кылдыр дужаал-биле хүлээп алдынганда, дораан-на аңаа ажылдап кирер ужурлуг. Чүгле ынчан колхозчу стаж күрүне стажынче киир санаттынар.

Айтырыг: Колхоз, совхозка катай 30 ажыг чыл ажылдаан, назы-хары пенсиялаар четкен кижиниң колхозка ажылдаан стажындан совхозка ажылдап чорааны хөй болза, чогум кайызын кол барымдаалап пенсиязын тургузуп бээрил?

а). Колхозка ажылдаан стажын күрүне стажынче киир санап болурунуң барымдаалары үстүнде харыыларда айыттынган дүрүмге дүгжүп турар болза, күрүне стажынче колхозка ажылдап чораан күш-ажыл стажын киир санааш, күрүне пенсиязын тыпсып болур.

б). Колхозту совхозче эде организастаан таварылгада, колхоз кежигүнү чораан кижиниң колхозка, өске бүдүрүлгеге болгаш албан организацияларга-даа ажылдап чораан ажыл стажын шуптузун катай ниити стажка санааш, колхоз пенсиязын-даа тыпсып болур.

Ол ийи пенсияның кайы бирээзин ап болур эргелиг хамаатылар бодунга ажыктыын шилип алыр ужурлуг. (Ийи пенсияны хары угда чаңгыс кижиге тыпсыры дүрүмде көрдүнмээн).

Пенсияның хемчээли айда ортумак шалыңындан хамааржыр. Ынчангаш колхозка ажылдап турган ап турган ортумак шалыңы совхозка турганындан хөй хемчээлдиг болза колхоз пенсиязын, совхозка ажылдааш, ап турган шалыңы колхозка турганындан хөй болза, күрүне пенсиязын тыпсып болур.

Бо ийи пенсия талазы-биле билип алза чогуур мындыг чүүлдер бар: колхозчу пенсияга кандыг-даа немелде көрдүнмээн.

Назылап кырааның пенсиязынче үнерде негеттинип турар (эр кижиден 25, херээженнерден—20 чыл) стажтан ниити стажы 10 чыл хөй (эр кижи 35-теп, херээженнер 30 чылдан эвээш эвес), азы ажыл стажы үзүктел чок 15 чылдан эвээш эвес болза, күрүне пенсиязынга 10 хуу немелде бээри көрдүнген. Ол ышкаш ажылдавайн турар пенсионерлерниң күрүне азыралында назы четпээн уругларлыг, кадайы азы ашаа инвалид ийикпе азы пенсия назылыг болза-даа, пенсия албайн турар таварылгада чаңгыс кижи дээш 10 хуу, ийиден эвээш эвес кижи дээш 15 хуу немелдени бээри Күрүне пенсияларын тыпсырының болгаш төлээриниң дүрүмнеринде көрдүнген.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Харыылаңар, горнистер!».
11.25—«Офицерлер». Уран-чечен фильм.
12.55—«Уран чүүлдү —солдатка». Музыкалыг телефильм.
13.35—16.00—Чапсар.
16.00—«Сээн күш-ажылың—сээн бедииң». Документалдыг фильмнерниң программазы: «Ширвани-Гайтамиров», «Ангараның ыяш кезикчилери», «Улусчу контроль».
16.50—«Шыдыраа школазы». Дамчыдылгага шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону А. Карпов киржир.
17.20—«ССРЭ-ниң улустуң артизи Т. Куулик ырлаар». Фильм-концерт.
18.00—«14-теп 18 чедир». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—«КАИ-ниң экраны». Дамчыдылга.
19.00—«Дүвүрээзиниң бо километрлер». Документалдыг фильм.
19.10—«Тыва неделя». Информастыг программа.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—СЭКП-ниң XXV съездизиниң оюнга.
20.35—Балет артистериниң концерти.
21.15—«Экранда — кинокомедия». «Актриса». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Кинопанорама».
00.35—01.15— «Өңнүктерниң аялгалары». Эстрада программазы. Төнгенде —медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—«Москва болгаш москвачылар».
19.05—«Төрээн чуртка даңгырак» деп Н. Песковтуң кантатазы. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң уругларның Улуг ниити ырызы күүседир. Удуртукчузу В. Попов.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Тоолдарда ужуралдар». Мультфильм.
19.40—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга.
20.10—21.25—«Гуля Королева». Телефильм-ниң. 2-ги сериязы.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дулгуяк кадайлар» 10.00, 12.00, 14.00, 16.20, 18.30, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Революстуг Шериг Чөвүлели» 9.50, 11.30, 15.20, «Көөр хөөн чок чорук» 13.10, 17.00, 20.40, Кинолекторий: «Силерге, ада-иелер» 18.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Русалочка» 15.00, «Сен меңээ, мен сеңээ» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Солдат дугайында баллада» 15.00, «Албан хүлээлгезин күүседип чорааш өлүрткен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чамдык черлерге быскап хар чаар. Хаттың күжү секундада 3—7 метр, хүнның ийиги чартыында барыын районнарга болгаш Кызылга секундада 10—15 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы барыын районнарга үш градус чылыгдан ийи градус чедир соор, өскелеринге 7—12, Кызылга 7—9 градус соок болур.

ИЙИ АЙТЫРЫГ

БУРУУ КЫМДАЛ?

— Барып, барып кудук чанынга тудар деп шиитпирлээнин бодаарга чунар-бажың болгай аан бо азы чүү эрги?

— Чугаажок, ындыг болгай аан.

— Эрги чунар-бажынывыс сан чок чүве болгай. Ам-на чаа чунар-бажыңныг болурувус ол-дур.

Бии-Хем районда «Халып» совхозтуң төвү Халын суурнуң чурттакчылары ийи чыл бурунгаар ынчаар чугаалажып турганнар.

Шынап-ла удаваанда бажыңның ханазы, сагыш ыштаан, хүнүң-не бедип үнүп эгелээн. Ша-даа четпээнде сери, крыша салдынган. Шалазы шыдыраа хөлү-ле. Чаражы ааажок, багай идиктиг кижи базарындан-даа дидинмес.

Ынчап турда, соок кыш-даа дүшкен. Одалга системазы сбок үеде кылдынмас. Келир чылын чылыг дүжери билек кылдырып эгелээр боор ара каапкан.

Иштики дериглерни, сонгаларны шилдээр, одалга системазын кылыр ажылдарны эрттирып каан. Чунар-бажың ынчалдыр бир кыш ашкан.

1977 чыл-даа үнген. Туранның «Сельхозтехника» салбырының монтажниктери ажылдап эгелээн.

Кылза чогуур ажылдарны кылып доосказ, дужаап берипкеннер. Чаа чунар-бажыңныг болганынга чон-даа өөрээн. Ынчалзажок от салырга, ыш дашкаар үнмес, бажың иштинче дедир тараар. Чылыдылга системазы шуут ажылдавас болганындан чунар-бажың хагдынган.

Ам бо 1978 чылдың хөлегелиг изиин база манаарывыс бо бе?

С. ДАНГАА.

КАЖАН ЭКИЖИИРИЛ?

Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозу район төвүнден алды-ла километр черде турар. Совхозта харылзаа салбырының ажылында чамдык четпестерниң барын чугаалавас арга чок. Чижээлээрге, радио, телефонну ап көрээл. Кайызы-даа амгы үениң негелдези-биле кончуг чугула чүүлдер-дир. Кандыг бачым чорук таварышпазыл? Телефон ажылдаваста берге. А радио дугайында суурнуң чурттакчыларының шуут чегели төнген.

Бо айтырыглар талазы-биле хемчег алыр кылдыр хамааржыр черлер-биле каш-даа удаа чугаа болган. Районнуң харылзаа белдириниң начальниги ук салбырның ажылынче сагыш салбайн турары-биле суурда харылзаа салбырының бары, чогу-даа дөмей. Оон эргелекчизи Рая Хорлуу салбырның ажылын экижидер дугайында тодаргай хемчегни албайн турар болгаш чамдыкта бодунуң ажылдаар черин ээн каапкаш чорүй баар фактылар хөй. Бо дугайында кезээ Советке оон бодун эккелдирип, даалгалар берип-даа турза, оон кандыг-даа түңнел үнмээн.

Ам кымдан айтырыг тургусса экил?

С. КОМБУ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге кирип өөренири-биле курсантылар чыып алырын Тыва АССР-ниң ИХМ чарлап тур.

Өөренир хуусаалы: дээди школаларга дөрт чыл, ортумак школаларга ийи чыл. Школалар ИХМ органнарынга ажылдадыры-биле дээди болгаш ортумак юридиктиг эртемниг специалистерни белеткээр.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң **Омекиде** дээди школазынга болгаш **Иркутскиниң** өрт-техниктиг училищезинге үжен хар чедир назылыг, Совет Армияның хүрээлеңинге шериг албанын эрттирген болгаш эрттирбээн, долу ортумак эртемниг, кадыкшылының байдалы-биле ИХМ органнарынга албан эртерин болур эр кижилерни хүлээп алыр.

Үстүнде айыткан өөредилге черлеринге кирериниң экзаменнерин чедиишкинниг дужааган болгаш оларның дыңнакчылары кылдыр киир санаттырганнарны шеригге келдирериндеп хостаар.

Волгоградтуң, Горькийниң болгаш **Рязаньның** дээди школаларынга, а ол ышкаш **Новосибирскиниң, Хабаровскиниң, Барнаулдуң, Саратовтуң** ортумак школаларынга үстүнде айыткан негелделерге дүүшкек болгаш шериг албанын эрттирген эр кижилерни хүлээп алыр.

Школаларга кирер деп турарлар: орус дыл болгаш литературага (аас-биле болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге, даштыкы дылга (чүгле дээди школаларга кирерлерге), а Иркутскиниң өрт-техниктиг училищезинге кирер деп турарлар ССРЭ төөгүзүнүң орнунга математикага (аас-биле) кирериниң конкурстуг экзаменнерин дужаар.

Дээди өөредилге черлеринге кирериң күзээннер 1978 чылдың апрель 30-ге чедир, ортумак школаларга кирерин күзээннер май 30-ге чедир эмчи комиссиязын эртери-биле Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге, дараазында документилерлиг келир: кадыкшылының дугайында эмчи шинзылгазы, ортумак эртемниң дугайында аттестат (боду-биле), шериг биледиазы бижидилге херечилели, сооңгу ажылдап турган азы өөренип турган черинден бүдүрүлге болгаш партия-комсомол характеристиказы, 3 фото-чурук (3х4 см хемчээлдиг, бөрт чокка), СЭКП азы ВЛКСМ хоорксмунуң, райкомунуң өөредирп-биле чоруткан бижиин.

Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинден чорудар бижикти алганнарга Кызылдан өөредилге черинге чедир баар болгаш дедир келир оруу халас.

Конкурс эрткеш өөренип кирериң күзээннерни ол школаларның дыңнакчылары кылдыр киир санаар болгаш халас чемгерер, идик-хеп-биле, ниитиниң чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Оон аңгыда Барнаулдуң болгаш Иркутскиниң өрт-техниктиг училищелеринден аңгылары‌нга айда 40 рубль стипендия төлээр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизи. № 26 кабинет, телефоннар: 2-10-71, 99-23-88.**

Кызылдың пассажирлер АТБ-зи автобүдүрүлгениң баазазынга автослесарьларга өөредири-биле эр кижилерни болгаш элээди оолдарны чалап тур. Айда 45 рубль стипендия төлээр. Өөренир хуусаазы 3,5 ай. Өөредилге 1978 чылдың март 1-ден эгелээр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу, 55, кадрлар килдизи.**

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кинофикация эргелелинге автомашиналар талазы-биле слесарь-механик негеттинип турар.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 45, кинофикация эргелели.**

Тыва автоорукту көвүрүг тудуг эргелелинге Кызыл хоорайда бүдүрүлге баазазын тударынга болгаш Чадаана хоорайда Чадаана хемин кежир көвүрүг тударынга бызаңчы-бетонщиктер, экскаваторщиктер, крановщиктер, нормировщиктер, механик херек (күш-ажыл төлевири аккордшаңналдыг).

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Элегес-Аксы, Кызыл-Хавак суур, телефон 2-43-51, Көвүрүг тудар эргелел.**

«Вторчермет» бүдүрүлгеге сорттакчы-чүдүрүкчүлер, крановщик (херээжен), ЗИЛ-164 автомашинага чолаачы херек.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Оюн Күрседи кудумчузу, 153, телефон 2-22-36.**

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы 8—10 класс эртемниглерни бижик машинакчылары секретарьларның курстарынга өөреникчилер кылдыр хүлээп алыр.

Бөлүктерниң өөредилгезиниң эгелээри:

Эртенги бөлүктүң—1978 чылдың март 15-те.

Хүндүскү бөлүктүң—1978 чылдың апрель 1-де.

Кежээки бөлүктүң—1978 чылдың апрель 18-те.

Өөренир хуусаазы 3,5 ай. Өөредилге дээш 76 рубль төлээр.

Билдириишкиннерни дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, 49, телефон: 2-25-28, 2-47-48.**

«КАКПАГА» КИРГЕННЕР

Оорлар баш сугар чер тыппазын

Бо чылдың январь айның 26-да «Барлык» совхозтуң ортумак школазынга мындыг таварылга болган. Школаның чем складының эргелекчизи Бадыраа Күжүгет столовайга дүштеки чем үндүрүп бээр дээш складын ажыдыптарга, складтың дээвиири оңгак-кара дежик болган.

Б. Күжүгет чүнү-даа мурнай коскү черде чыый салган аъш-чемни четчелей, эргий көрген. Үш хой эъди, бир хааржак маргарин, кургаг сүт чок болган. Чогуур органнарже телефон-биле чүү болганын дарый дыңнаткан.

Боттарывыс база аңаа оорлар эвес, суурнуң чурттакчыларын бирден бирээ чокка билир болгаш ону оорлапкы дег сезиктиг кижилер кымнарыл дээрзин чугаалашкаш, карачыр кижилерниистиң бажыңнарының чанынга хайгыылчылар тургузуп кагдывыс. Удаваанда совхозта милицияның участок инспектору, улуг лейтенант Э. Ооржак баштаан бөлүк чедип келди.

Милицияның төлээлери-биле кады школаның кочегары Алексей Саяның бажыңынга келдивис. Бажың шоочалыг болду. Оон чорупкаш, Алексейниң иези Бичии-Уруг Саяның бажыңынга кээп, бир хой эъдин оон тып алдывыс.

Хой эъдиниң чүгле чаңгызы ол бажыңдан тывылган. Милицияның участок төлээзи Э. Ооржак Бичии-Уруг Сааядан эъттиң артканы кайдал деп айтырарга:

— Билбес мен. Алексей боду билир ыйнаан—деп харыылады. Алексей ол үеде аңаа кайын турар боор, чок.

Доктаамал ажылы чок, оор херек кылганы дээш мооң мурнунда шииттирип чораан Бадыраа Хомушкунуң бажыңынга келдивис. Бажыңга келгеш, эжиин соктаарывыска, шуут кара шору, ажытпас. Эжикти соктап тургаш, ажыттырып алдывыс. - Бажыңның ээлери, төрелдери чыглып келген, арагалап турган мындыг болду. Ийи хой эъди, бир хааржак маргарин, 3 кг хире кургаг сүт оон тывылды. Ол үеде Алексей Саая база аңаа костүг хонуп келген. Тывылган продуктуларны Бадыраа Хомушку, Алексей Саая оларга чүктеткеш, школа складынга эккелдивис. Арын-нүүр чок, хоптак сеткилдиг оорлар оон хөй чүнү-даа кылып четтикпээн, какпага киргеннер.

Милицияның төлээлери оорларга хой эъдин чүктеткеш, школаның чем складының чанынга тургускаш, чурукка тырттырып алган. Ону суурнуң улуг-бичии чурттакчы чону шупту көрүп турган. Хөй чон мурнунга оорлаап чемин тудуп алгаш, чурукка тырттырары арын-нүүрлүг кижиге болза, кайы-хире чаржынчыг, ыядынчыгыл?!

Бистиң школаның интернадында 110 уруглар, оолдар чурттап, өөренип турар. Уругларның чемин оорлап, боттарынга ажык бодап, бажыңнарынга суп алгаш турган оорлар дыка-ла чаржынчыг-дыр. Оларның арын-нүүрү кайыл?

Алексей Саая бистиң школавыстың кочегары. Ол бодунуң ажылдап турганы коллективиниң столовайының аъш-чемин оорлап, Бадыраа Хомушку-биле үлежип, чажырып суп алганы кончуг-ла бужар-дыр. Дөрт уругнуң адазы Бадыраа Хомушку биле Алексей Саая шак мынчаар оор херек үүлгеткеш, туттурган. Оорлар үүлгеткен херээ хоойлу-дүрүм ёзугаар харыылаар апаар.

«Барлык» совхозтуң девискээринде сооңгу үеде оорлаар чоруктарның саны кызырылбаан. Ол ышкаш совхоз төвүнде ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, арагалаар кижилер база бар. Ындыг турбуже, мындыг чоруктар-биле демисел ажылы бисте үениң негелдезинге дүүшпейн турар.

Ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар, арагаже сундулуг кижилер оор херектерни үүлгедип турар дээрзин үстүнде чижек бадыткап турар-дыр. Ынчангаш чер-черге кижизидилге ажылын бүгү талалыг күштелдирип, арагаже сундулуг, ажыктыг ажыл кылбас кижилерни учётка ап, олар-биле сагындырыг ажылын доктаамал чорудар эки дек бодаар-дыр мен.

Т-С. САРЫГЛАР.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 78.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00464.